

steg

Tidsskrift for kristen folkehøgskole nr 3 • 2017 • 81. årgang

TEMA: Verdier

Bioetikk og likeverd side 8

Hva er verdifullt? side 30

Hva er verdien?

Dette tredje nummeret av *steg* har vi viet til temaet verdier. Som kristen folkehøgskole ønsker vi å holde verdiene høyt slik at vi strekker oss etter dem, vi ønsker å være verdi-baserte slik at verdiene også er noe vi bygger vår skole på, og vi ønsker at verdiene våre skal sitte i hjertene våre slik at de leves ut i en hverdag mellom mennesker. Setningen jeg nettopp skrev høres ut som festtale, og sier egentlig ingenting før vi begynner å bli konkrete på hvilke verdier vi egentlig snakker om. Vi står alltid i den utfordringen det er å gå fra festtale til konkret hverdag.

Så blir spørsmålet til oss alle: Hva er det vi gir verdi? Kan det her av og til være et sprik mellom våre teorier og våre liv, mellom teori og praksis? Eleni Maria Stene er inne på denne spenningen i sin artikkel. Hva vier vi oppmerksomhet? Hva bruker vi penger på? Hva bruker vi tiden vår på? Her utfordres vi av nonne Anne Lise. Hva ønsker vi å kjempe for? Hva vil vi gi så høy verdi at vi er villige til å dø for, for å spisse det til det ytterste? Store spørsmål.

Hvis noen hadde gjennomført en undersøkelse på våre folkehøgskoler om hvilke verdier som styrte oss i hverdagen, verdier vi faktisk praktiserer, hva ville de da ha funnet? Jeg tror de ville funnet mye fint som vi ville bli litt stolte av. Det aner meg at verdier som «mangfold», «fellesskap» og «lek og glede» ville scoret høyt. Det samme tror jeg om «respekt» og «toleranse». Men hva ville kommet fram på områder som pengebruk, tidsbruk og jaget etter det perfekte? Kanskje også på disse områdene ville gode verdier lyse opp; jeg vet ikke.

Jeg tror menneskeverdet, verdien av et menneske, står som en påle i våre kristne folkehøgskoler. Her er det ikke forskjell på folk. Denne våren og sommeren har det rast en heftig diskusjon om menneskeverdet, både knyttet til abortspørsmålet og Downs syndrom, men også knyttet til filosofiske spørsmål om hva som er livskvalitet. Lege Morten Magelssen skriver en viktig artikkel om hva som står på spill. Og Lundheim og Haugetun viser oss at folkehøg-skoler lever menneskeverdet ut i praksis. Kampen om menneskeverdet har bare så vidt begynt. Vanskelige etiske problemstillinger står i kø i årene som kommer. Jeg tror de kristne folkehøgskolene bør ha en stemme i denne debatten.

En annen debatt som også kommer mer og mer, er om den viktigste verdien et menneske bør kjempe for, er «størst mulig lykke for meg» eller om det finnes verdier som overgår det. Det er et typisk folkehøgskoletema.

Gal 3,28:

Her er ikke jøde eller greker, her er ikke slave eller fri, her er ikke mann og kvinne. Dere er alle én i Kristus Jesus.

Tom Arne, redaktør steg

steg - tidsskrift for kristen folkehøgskole

Utgitt av Noregs Kristelege Folkehøgskolelag (NKF) og Informasjonskontor for kristen folkehøgskole
Postadresse: Postboks 420 Sentrum, 0103 Oslo
Besøksadresse: Øvre Vollgt. 13, 2.etg, 0158 Oslo

Telefon: 22 47 43 00
E-post: nkf@ikf.no
NKF på nettet: www.folkehogskole.no/nkf

Mål og visjon:

steg - tidsskrift for kristen folkehøgskole er medlemsblad for NKF, men har også som mål å nå ut til en bredere leserkrets både i folkehøgskolen, skoleverket, media og i samfunnet. *steg* skal være et blad for faglig fornyelse, inspirasjon og debatt knyttet til de kristne folkehøg-skolenes hverdag, pedagogikk, formidling av kristen tro og arbeid med dannelse.

Utgivelser: Fire nummer i året

Redaktør: Tom Arne Møllerbråten
tom.arne@sagavoll.no
Telefon: 91 57 11 57

Journalist: Marit Asheim

Design: Kristin Skeie Antoine, KSA_design
Trykkeri: 07 Media AS
Forsideillustrasjon: Kjersti Synneva Moen

Abonnement: Kr 150,-
Annonser:
Helside: kr 5.000,-
Halvside: kr 2.700,-
Kvartside: kr 1.500,-

Norges Kristelege Folkehøgskolelag (NKF)
Edgar Fredriksen, Høgtun (leder NKF)
Hilde Maria Nicolaisen, Sunnmøre
Ånen Tveit, Alta
Gunnar Birkeland, Fhs Sørlandet
Geir Ertzsaard, Solborg

Informasjonskontor for Kristen Folkehøgskole (IKF)
Kjell Konstali, Solborg (leder)
Jorun Knapstad, Sunnfjord
Erling Helland, Bakketun
Svein Harsten, Rønningen
Edgar Fredriksen, Høgtun (leder NKF)

Sekretariat

Tor Grønvik, daglig leder, tor@ikf.no
Marit Asheim, informasjonsrådgiver, marit@ikf.no
Johan Smit, økonomirådgiver, johan@ikf.no
Arvid Kopperdal, organisasjonsrådgiver, arvid@ikf.no
Hilde Haugen, administrasjonssekretær, ikf@ikf.no
Marie Wiland, rådgiver skoleutvikling, marie@ikf.no
Mette Røstum, informasjonsrådgiver, mette@ikf.no
Terje Wehus, informasjonsrådgiver, terje@ikf.no

Innhold

- 4 Love of learning – learning of love
- 6 Fra lyrikkens verden
- 7 Knut Arild Hareide om folkehøgskolene og verdier
- 8 Bioetikk og likeverd
- 13 Lundheim folkehøgskoles vedigrunnlag
- 16 Mitt beste år –ever!
- 18 Ta dere tid til stillhet, uten å stresse

- 22 Folkehøgskoleverdier
- 24 Alltid en bok og en sang
- 28 Verdier i kvardagen
- 30 Hva er verdifullt?
- 32 Steg til siden
- 34 Refleksjoner etter fire år i et folkehøgskolestyre
- 35 Bokanmeldelser
- 39 Slik gjør vi!
- 40 Manus til morgensamling
- 42 Folkehøgskolelivet sett frå Botn
- 44 Trøbbel
- 46 Spor – tilbakeblikk på historien

Love of learning – learning of love

Et tidsskrift som heter *steg*, fortjener en vandrehistorie om folkehøgskolen

Av Tor Grønvik, daglig leder i NKF og IKF

Tidlig på formiddagen kom vi over et høydedrag, landskapet åpnet seg og vi så helt til havet. Det lå ei øy nær kysten. Eller var det ei øy? Svaret er ja, eller nei, avhengig av flo eller fjære. Personalet på NKF/IKF-kontoret var på pilegrimsvandring til tidevannsøya Lindisfarne, ved Nordsjøkysten i det nordlige England. Snart gikk stien igjen inn i store skoger, men vi hadde sett at vi var på rett vei. Og vi hadde beregnet tidevannet godt, så ut på ettermiddagen gikk vi de siste kilometerne barbeinte på våt sand, som noen timer tidligere hadde vært havbunn på fire meters dyp.

A thin place. Lindisfarne kalles også Holy Island. Det ble grunnlagt kloster der allerede i 635. Med skam må vi ta med at det var dette klosteret som ble plyndret av våre forfedre i det første kjente vikingraidet, i 793. Øya, med sine knapt to hundre fastboende, er den dag i dag et senter for kristen inspirasjon, med flere kirker og retreat- og kurssteder. Lindisfarne er ett av de stedene som på engelsk kalles «a thin place». Et uttrykk for at avstanden mellom det jordiske og det himmelske kan fornemmes ekstra liten der.

Filled with love. Etter en hel dag på vandring rakk vi akkurat fram til ettermiddagsbønnen i St Mary's. Den besto for det meste i veksellesing fra Salmenes bok. Det var godt å sitte ned. Veksellesingen var monoton, og øyelokkene ble etter hvert tunge. Plutselig

skvetter jeg til av at presten ber for folkehøgskolene i Norge: «... *that they may be places filled with the love of learning and learning of love*». Noen av medarbeiderne mine må ha rukket å presentere oss for han.

Kan det sies bedre hva folkehøgskole dreier seg om?! Jeg famler forgjeves i lommene etter blyant og papir, men ender med intens memorering av setningen, og skriver den ned så snart jeg er tilbake på rommet. Det viste seg at presten var den samme Ray Simpson som har skrevet boka «Keltiske veimerker», som presenteres her. Den hadde vi lest som forberedelse til turen.

Learning of love. Det hører med til historien at vi på informasjonskontoret ikke så lenge før hadde brukt noen tusen kroner på å få et velansett reklamebyrå til å komme opp med noen gode «fyndord» om hva som er kjernen i folkehøgskolen. Vi brukte ingen av dem. Men lærelyst, ja, kjærlighet til lærdom, da er vi på sporet. Og når samtidig det litt blodfattige «sosial kompetanse» kan løftes og sies så vakkert som «learning of love», å lære kjærlighet, har vi fått hjelp til å uttrykke drømmen om den gode folkehøgskolen, og noe å ta med i våre egne bønner. •

Foto: Marie Brøvig Schunemann

«... places filled with the love of learning and learning of love.»

Foto: Marie Brøvig Schunemann

FAKTA:

Keltisk kristendom

Kan føres tilbake til kirkefaderen Ireneus av Lyon (ca. 125 – 203). Opprinnelig fra Smyrna i Lilleasia. Biskop i Lyon i Frankrike.

Under folkevandringstiden ble folkegrupper i Europa fordrevet vestover, også til de britiske øyer. De tok sin kristendom med seg og den ble preget av møtet med naturnær religion der.

Ireneus skrev og forkynte på folkespråket gallisk. Gallisk, keltisk, Galicia (nordvest i Spania), Celtic (fotballklubb i Skottland) osv. er ord med samme opprinnelse.

Den keltiske spiritualiteten er nær naturen. Takknemlighet for og tilhørighet til skaperverket er sentralt i lovsang, liturgi og bønner

Det har kommet flere bøker om keltisk kristendom de senere årene. F.eks. Ray Simpsons bok som presenteres her, og Sanger fra Vest med oversatte sanger og liturgier fra Iona-fellesskapet i Skottland.

Det var denne kristendomstradisjonen som kom først til Norge.

Forbindelse til folkehøgskolen? Grundtvig var inspirert av Ireneus, og oversatte også deler av hans teologiske skrifter.

Fra lyrikkens verden

Det er søndag, uvitenheten brer om seg og hele byen venter

Solen spjærer regnets grå kappe,
og vi struper våre paraplyer. Skomakeren derimot:
blir. Skomakeren blir ved. Hva
blir skomakeren ved?

Noen må
ta turantrekket på, noen må
ta bussen ut av byen
og sjekke at alt er i orden
der ute.

Noen,
med en notisblokk,
og en blyant,
må stige av bussen der ute
og kaste skygge inn i en uslått eng,
utløse en sommerfugl
og se den løfte sitt skjenende flimmer,
ikke for poesiens skyld,
men for å anslå trykket i strålen
solen feier over markene med: notere det ned
og ta bussen tilbake.

Noen må komme tilbake
med bussene våre fra solen
der ute,
tilbake til våre tusener av
strupte paraplyer,
og våre milliarder skomakere.

Hvordan
skal det ellers
gå?

T. Schjerven, fra «Den stødige tilskyndelsen av jubel i virkelig trist musikk», Gyldendal 2006

Trykt med tillatelse fra Gyldendal Norsk Forlag.

Foto: Ray Hennessy (Unsplash)

Knut Arild Hareide om folkehøgskolene og verdier

Fra landsmøtetalen til NKF på Rønningen 31. mai 2017:

Folkehøgskolene har evnet å stå fast på viktige og gode verdier inn i en ny tid. Dere formidler dannelse og det kristne verdigrunnlaget og står fast på disse verdiene, men evner samtidig å fornye dere i takt med den tiden vi lever i.

Jeg vil særlig fremheve at folkehøgskolene er med på å skape engasjement hos den enkelte elev. Og jeg har selv sett at evnen folkehøgskolene har til å se den enkelte, har spilt en helt avgjørende rolle i mange unges liv.

Personlig setter jeg også veldig stor pris på at folkehøgskolene løfter det internasjonale. Vi må som folk og nasjon ikke få nok med oss selv. Da blir vi fattige. .

Knut Arild Hareide (Foto: Agnete Brun)

Bioetikk og likeverd

Nye medisinske metoder gir muligheter for pasientene, men også hodebry for etikere, dilemmaer for politikere og viktige veivalg for oss som samfunnsborgere. Teknologien er tvetydig – den kan gi oss økt frihet, men med på kjøpet følger et økt ansvar om å bruke den klokt. Det er sjelden tydeligere enn i fosterdiagnostikken, der en ny blodprøve gir ny aktualitet til noen helt grunnleggende etiske spørsmål.

Av Morten Magelssen, forsker ved Senter for medisinsk etikk ved Universitetet i Oslo, og forfatter av boken "Menneskeverd i klinikk og politikk. Bioetikk i lys av kristen tro" (2013).

Fostervannsprøven. Siri Fuglem Berg ventet sitt fjerde barn. Undersøkelser hadde vist forhøyet risiko for kromosomsykdom. Hun tok fostervannsprøve i uke 15. To dager senere ble hun oppringt fra sykehuset.

– En mannlig genetiker fortalte meg at det var full trisomi 18, og at jeg kunne komme inn til Ullevål dagen etter for å undertegne søknaden om abort. Det var et forferdelig sjokk, og det eneste jeg fikk sagt, var at det ikke ble aktuelt – vi ønsket ikke abort.

Fra intervju i Aftenposten, 28.7.2012

Fuglem Berg møtte mange leger, og nesten samtlige virket å fremstille abort som eneste alternativ for hennes foster med trisomi 18. Denne alvorlige tilstanden innebærer alvorlig utviklingshemming og risiko for misdannelser i organer som hjerte. De fleste dør innen første leveår. Samtidig er det mulig å la svangerskapet gå sin gang og legge til rette for fødsel og god lindrende behandling. Mange kan fortelle at det å få møte sitt barn i levende live er meningsfullt, om enn livet blir kort. Dessuten er det mulig å satse på mer aktiv behandling, i håp om at barnet er

blant dem som har vitalitet til å leve utover nyfødtperioden.

Abortpress. Abort er et forståelig valg ved en så alvorlig tilstand. Samtidig er det påfallende at Fuglem Berg ikke ble informert om andre muligheter enn abort – og snarere direkte ble frarådet å fullføre svangerskapet da hun foreslo dette. Helsepersonell som arbeider med fosterdiagnostikk, er lært opp til at idealet er en nøytral veiledning der pasientens egne verdier skal være førende. Hvorfor la de da så sterke føringer for Fuglem Bergs valg? Historien er dessverre ikke unik, mange andre kvinner har fortalt om et regelrett abortpress.

Kan en forklaring være at det er van-

skelig å arbeide i fosterdiagnostikken over tid uten å identifisere seg med fosterdiagnostikkens *formål*? For dette feltet er ikke verdinøytralt, men i stor grad til for å identifisere fostre med avvik. «Behandlingen» er abort. Et valg om å avstå fra abort og heller fullføre svangerskapet, kan derfor ses som et brudd med fosterdiagnostikkens eget verdigrunnlag: Hvis du ikke tar den opplagte konsekvensen av det påviste avviket, hva var da poenget med diagnostikken i første omgang? Hvorfor bruker samfunnet av knappe helseressurser hvis formålet ikke er noe som monner – å legge til rette for utsortering av fostre med avvik?

Fuglem Berg motstod det velmente abortpresset, men måtte reise fra sykehus til

>>

«Konsekvensetikken krever at vi velger det som gir de beste konsekvenser, noe som tilsier at individer med lav livskvalitet bør ryddes av veien når de ligger oss andre til byrde – på fosterstadiet, men også som spedbarn.»

Foto: Gerome Vivanti (Unsplash)

<< sykehus for å finne noen som var villige til å legge til rette for i det minste et minimum av omsorg etter fødselen. Hun fikk en datter som levde i tre i dager. Som hun forteller i boka «Evy Kristine – retten til et annerledesbarn», var det en dypt meningsfull tid for familien.

Fosterdiagnostikkens formål. Det er ikke rart at helsepersonell og politikere kvier seg for å sette ord på fosterdiagnostikkens formål, men foretrekker å pakke det inn. I Danmark, der fosterdiagnostisk screening tilbys alle gravide, er det uttalte formålet å «fremme selvbestemmelse». Men hva slags selvbestemmelse? Det dreier seg om makten til å finne ut om barnet du bærer på, har et avvikende antall kromosomer – og til selv å bestemme at fosterets liv i så fall skal avsluttes. Videre, selv om valgene om diagnostikk eller ei og abort eller ei formelt er frie, formes de av samfunnets holdninger. Hvis fosterdiagnostikk blir et tilbud til alle gravide, vil samfunnet først bruke et nisifret beløp på dette årlig, deretter stå klar med skjemaene for abortbegjæring. Hvilket signal sender dette om hva som er det forventede valget? Den selvbestemmelsen som dette systemet fremmer, er det virkelig fullt og helt kvinnens egen? Satt på spissen innebærer fosterdiagnostikken en «kvalitetskontroll» av ufødt liv, finansiert og godkjent av staten.

NIPT – non-invasiv prenatal testing. Det er dette formålet som den nye blodprøven av mor, NIPT, gjør så tydelig. Hittil har fosterdiagnostikken foregått gjennom «tidlig ultralyd» i svangerskapsuke 11-13 med tillegg av måling av noen stoffer i mors blod. Undersøkelsen er regulert av bioteknologiloven og tilbys ikke alle, men

kun gravide over 38 år samt noen spesielle grupper. NIPT baserer seg på at små mengder av fosterets eget arvestoff (DNA) beveger seg over i morens blod. Ved hjelp av avanserte teknikker kan DNA-et fra fosteret utskilles fra en blodprøve av mor, og det blir mulig å undersøke om fosteret har et avvikende antall kromosomer – slik som Downs syndrom (en ekstra kopi av kromosom 21), eller trisomi 13 eller 18. NIPT er nylig vedtatt innført som et supplement til dagens tester.

Det er særlig tre ting som skiller NIPT fra eldre metoder. For det første er den *enkel*, den tas som en vanlig blodprøve og trenger ikke spesialtrent personell slik ultralydundersøkelsen gjør. For det andre er den *presis*, den sorterer friske og syke med langt større presisjon enn de gamle testene. Og fordi det er slik, tilsier en ren teknisk-rasjonell vurdering at den nye prøven må tas i bruk. Ja, det er *opplagt* at den må det, fordi den kun tilbyr fordeler og ingen ulemper. For det tredje har denne bruken av NIPT et *entydig formål*. Selv om selve NIPT-teknikken kan brukes til å undersøke også andre ting enn kromosomavvik, vil den varianten som vi snakker om her, helt entydig ha som formål å oppdage kromosomavvik. Dette i motsetning til tidlig ultralyd, som også kan brukes til slikt som å anslå svangerskapslengde og se etter tvillingsvangerskap. Hvorfor er det entydige formålet så viktig? Det er fordi det ikke lenger blir mulig for tilhengerne av fosterdiagnostikk å sno seg unna i debatten: Innfører vi denne NIPT-varianten, er det *fordi vi ønsker å oppdage flere fostre med kromosomsavvik*. Dermed har Kunnskaps-senteret rett når de i sin gjennomgang av etikken ved NIPT påpeker at testen «synes å tvinge frem en ny gjennomtenkning av *hvorfor og hvordan* vi som samfunn/helsetjeneste

<<Mange kan fortelle at det å få møte sitt barn i levende live er meningsfullt, om enn livet blir kort.>>

«Vil det også skje en gradvis forvandling av foreldre/barnrelasjonen, der vi ikke lenger tar imot det som blir gitt oss med betingelsesløs kjærlighet – men nettopp setter betingelser for å elske?»

«< ønsker å tilby fosterdiagnostikk til gravide».

Som så ofte i medisinsk-etiske debatter, er det også når det gjelder fosterdiagnostikk mulig å fortape seg i tall og medisinske tekniske detaljer slik at vi mister av syne det som virkelig står på spill. Den virkelige grunnleggende, etiske debatten handler om *fosterdiagnostikkens formål* og hvorvidt det fosterdiagnostiske programmet kan *rettferdiggjøres etisk*. Tydelighet er nødvendig i bioetikken, men kan også være ubehagelig, når argumentene spisses og avgrunnen som noen ganger skiller partenes moralske verdensbilder, åpner seg.

«Kvalitetskontroll». Fra et tradisjonelt – for eksempel kristent – etisk perspektiv, er fosterdiagnostisk screening for kromosomavvik problematisk, fordi det innebærer en «kvalitetskontroll» av nytt liv. Jeg kritiserer ikke individuelle valg om fosterdiagnostikk og selektiv abort. Men selv om grunnene for abort i det enkelte tilfellet kan være forståelige, er det fosterdiagnostiske programmet som helhet, uetisk: Det innebærer at staten går god for og aktivt fremmer en sortering av nye borgere i grupper med sterkere og svakere rett til liv. Vil det også skje en gradvis forvandling av foreldre/barn-relasjonen, der vi ikke lenger tar imot det som blir gitt oss med betingelsesløs kjærlighet – men nettopp setter betingelser for å elske?

Konsekvensetikk. En som ikke var redd for å snakke om fosterdiagnostikkens formål med «rene ord for penga», var Aksel Braanen Sterri, tidligere Dagbladet-kommentator, nå doktorgradsstipendiat i etikk. I vinterens debatt var formålet hans å gi en etisk begrunnelse for fosterdiagnostisk screening for Downs syndrom og andre kromosom-avvik.

Argumentasjonsrekken hans var konsekvensetisk, og viste til at alle foretrekker at ens barn blir friske fremfor syke, at livet med kromosomavvik kan innebære lavere livskvalitet og byrder for foreldre og søsken, og – i det som var et sjeldent brudd med et tabu i den norske debatten – at barn med kroniske sykdommer koster mye penger for samfunnet, penger som kan spares inn ved at de blir identifisert og får sitt liv avsluttet på fosterstadiet.

Som filosof Jens Saugstad viste i Klassekampen 20.5, samvirker disse premissene til en enda mer radikal konklusjon enn Sterri er komfortabel med: Konsekvensetikken krever at vi velger det som gir de beste konsekvenser, noe som tilsier at individer med lav livskvalitet bør ryddes av veien når de ligger oss andre til byrde – på fosterstadiet, men også som spedbarn.

Det ga håp å se at Sterris argumentasjon bød imot også mange som – i likhet med Saugstad – var skjønt enig med ham i konklusjonene. I dystre øyeblikk kan man nemlig frykte at Sterris konsekvensetikk er etikken til morgendagens post-kristne vestlige samfunn. Den bejublete historiker Yuval Noah Harari betegner i «Sapiens» den tradisjonelle etikken, hvori opptatt menneskerettighetene og alle menneskers likeverd, som en *fiksjon*, en historie vi har fortalt oss selv og hverandre, men som dypest sett er et påfunn som ikke kan begrunnes i et ateistisk, materialistisk verdensbilde. Mange moralfilosofer fremhever en konsekvensetikk av Sterris type som det eneste rasjonelle i et slikt verdensbilde; en etikk der balansen mellom nytte/nyttelse på den ene siden, og byrder/lidelse på den andre er det eneste som teller. Det kan gi en filosofisk høytravende begrunnelse for forakten for det svake som kanskje høres til

menneskets «naturtilstand», og som ga seg utslag i førkristne praksiser som å sette ut barn. Er vi på vei tilbake dit, denne gang med velsignelse fra nyttefilosofenes logisk sammenhengende argumentasjonsrekker?

Hvordan begrunne menneskeverdet?

I lys av dette var det altså fint å se at så mange deltakere i vinterens debatt slo ring om menneskers likeverd uavhengig av funksjonsnivå og avviste det de oppfattet som Sterris kyniske gradering av liv. Men et spørsmål som presser seg på, er hvordan ikke-religøse kan *begrunne* likeverdstanken. Kristendommen kan gi en robust begrunnelse for alle menneskers verdi og likeverd – hva skjer når kristendommen mister kraft i offentligheten og gradvis viskes ut av den kollektive kulturelle hukommelsen?

Debatten om fosterdiagnostikk handler ikke bare om denne medisinske praksisen i seg selv, men åpner altså et vindu inn til slike store og grunnleggende moralfilosofiske spørsmål. Flere bør delta i den offentlige samtalen om bioetikk. Og der trengs ikke bare kunnskap om de konkrete medisinske teknikkene og de faglige argumentene. Vi må også ta pulsen på vår egen tid, og forsøke å skjelne hvilke etiske verdensbilder kampen står mellom. •

Lundheim folkehøgskoles verdigrunnlag

Vi ønsker et fellesskap der alle inkluderes. Funksjonshemmede og funksjonsfriske skal ha et folkehøgskoleår sammen, i samarbeid og samhandling. Samtidig ønsker vi at alle skal få utfordringer på sitt nivå uansett forutsetninger. Det betyr at vi også må differensiere. Vårt slagord er Lundheim = muligheter.

Av Ole Petter Hansson, rektor på Lundheim Folkehøgskole

Starten med Ragnvald Ask. I 1949 var det en gruppe som ikke hadde tilbud om å gå på folkehøgskole, de fysisk funksjonshemmede. Vanførelagene i Agder og Rogaland ønsket å gjøre noe med det. De fikk kontakt med Ragnvald Ask fra Frikirkens folkehøgskole, Fredtun. Han ble «entreprenøren» og «gründeren» som på Riska ved Sandnes satte i gang Fjordsyn Folkehøgskole, ungdomsskolen til Norsk Vanførelag. I 1952 flyttet Ask og skolen til Moi i Lund kommune, og navnet ble Lundheim folkehøgskole.

Lundheim var ikke eid av en kristen misjonsorganisasjon. At skolen ble en del av den kristne folkehøgskolebevegelsen, må i stor grad tilskrives enkeltpersoners engasjement og spesielt Ragnvald Ask, som med sitt kulturåpne kristen-humanistiske livs- og menneskesyn la fundamentet som skolen er bygget på. Senere rektorer, som Kjell Erfjord og Bernt Ove Bjørgsvik, begge to med lang fartstid med lederverv i kristne organisasjoner, har også i sterk grad medvirket til dette. Det samme har skolens legendariske husmor, Anne Lillevand, som satte tonen i miljøet ved sitt eksempel.

Ikke forskjell på folk. Menneskerettighetserklæringen fra 1948 slår fast at «Alle mennesker er født frie og med samme menneskerverd og menneskerettigheter». Dette er en tanke vi finner i Det Nye Testamentet. Vi kan her nevne Paulus' Brev til Galatnerne >>

Ragnvald og Marie Ask.

Ragnvald Ask var Lundheims første rektor.

<< der det heter: «Her er ikke jøde eller greker, slave eller fri, kvinne eller mann. Dere er alle en i Kristus». Like sterkt kommer dette også fram i Jakobs brev: «Men gjør dere forskjell på folk, synder dere.»

Skam. 1 1949 hadde de funksjonshemmede liten plass i det gode selskap. Mange følte det som en skam å ha et funksjonshemmet barn. Når familien fikk besøk, var det ikke uvanlig at den funksjonshemmede fikk holde seg på loftet eller ta seg en tur ut i den tiden gjestene var i huset.

Også i folkehøgskolekretser rådet slike holdninger. Ask fikk ofte spørsmål fra folkehøgskolefolk om hvordan det kunne ha seg at han hadde «forlatt folkehøgskolen og begynt i vanførearbeidet». Så sent som i 1970 da Ask var tilbake som rektor på sin første skole, Fredtun, fikk han spørsmål fra en kollega på rektormøtet: «Hvordan er det å være tilbake i folkehøgskolen?»

Undervisningen. Hva slags undervisning ble tilbudt på Lundheim? Det var gjengs oppfatning på den tiden at det var aktiviteter som maskinstrikking, møbeltapetsering og veving som passet for funksjonshemmede, ikke teoretiske fag. Lundheim gikk mot strømmen. Elevene fikk både allmenndannende, teoretiske og yrkesrettede fag. Spesielt ble det satset på handels- og kontorlag.

«Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter.»

Slagordet var «framgang for alle på alle plan».

Når Ask fortalte om skolens første tid, tok han alltid med en talende anekdote. En elev ringte og kunne gledestrålende meddele at han i dag hadde fått sin første skatteseddel. Nå følte han seg som en del av samfunnet, han også.

Fra omvendt integrering til inkludering. På 70-tallet begynte Lundheim også å ta inn elever uten funksjonshemninger. Denne profilendringen fikk betegnelsen «omvendt integrering». Til å begynne med var det 25 funksjonsfriske som ble «integrert inn» i et skolemiljø med 50 funksjonshemmede.

Ideen om integrering ble for øvrig nevnt av Einar Gerhardsen da han var festtaler på Lundheims 15-års jubileum i 1964. Fra denne perioden har vi utsagnet fra en av de funksjonsfriske elevene: «Før så jeg rullestolen og ikke personen, nå ser jeg personen og ikke rullestolen».

Senere har andelen funksjonsfriske økt. I dag har vi ca. 80 elever totalt, og 35 av dem trenger særskilt oppfølging og tilrettelegging. Vi bruker ikke betegnelsen «omvendt integrering» lenger, heller ikke integrering. Vi snakker heller om inkludering.

«Så lenge det viser seg nødvendig», var vedtaket da landsmøtet i Norsk Vanførelag gjorde vedtak om kjøp av eiendommen som i dag er Lundheim folkehøgskole. Landsmøtet foregikk for øvrig til vanns om bord i Brand IV et sted mellom Bergen og Nordkapp.

Det er i dag fire folkehøgskoler med stor andel elever som trenger ekstra tilrettelegging og oppfølging. Det er foruten Lundheim Peder Morset, Ål og Folkehøgskolen Nord-Norge.

Nødvendig med slike skoler? Vi kan stille spørsmålet om slike skoler som Lund-

heim er nødvendig. Det har – selv om ikke alt er perfekt – skjedd en stor forbedring i status og kår til de funksjonshemmede. Er det ikke passé å samle så mange funksjonshemmede på ett sted?

Vi mener absolutt at det er bruk for oss ennå. Vi er med på å gi de funksjonshemmede større valgmuligheter. De kan nå velge om de vil gå på ordinær folkehøgskole, og kanskje være den ene som skiller seg ut, eller gå på en folkehøgskole der de er en av flere, der det er flere i samme situasjon.

Brev fra elev. Vi fikk ved skoleslutt i år et svært rørende brev fra en av de funksjonshemmede elevene. Her er litt av det hun skrev: «Jeg har alltid vært den lille «freaken» i rullestol som alle holdt seg milevis unna til enhver tid. Jeg var alltid den som satt alene i pausene på skolen. Jeg var den som de andre lo av og gjorde narr av til enhver tid. Jeg var alltid den som læreren måtte plassere en plass når vi skulle ha gruppearbeid fordi ingen ville ha meg. [...] Jeg har alltid drømt om at de rundt meg skal se meg for den jeg er istedenfor å se rullestolen. Den drømmen gikk i oppfyllelse da jeg begynte her».

Veien videre. Hvordan har så verdigrunnlaget blitt ført videre? Til å begynne med var lite skrevet ned. Verdierne var meislet inn i kulturen. Den satt i veggene, kan man si. Så kom nye medarbeidere inn, og det ble ønskelig at noe var skrevet ned. Det ble derfor nedsatt et utvalg som skulle komme med forslag. I utvalget satt det representanter for styret og for de ulike avdelingene av ansatte på skolen. Etter en prosess der hele personalet var delaktig, ble gjeldende Verdigrunnlag og målsetting for Lundheim folkehøgskole vedtatt. •

Verdigrunnlag og målsetting

VEDTATT I STIFTELSEN LUNDHEIM FOLKEHØGSKOLES RÅD 25.08.03.

Grunnlag:

Lundheim folkehøgskole eies av Stiftelsen Lundheim folkehøgskole. Stiftelsen har til formål å drive folkehøgskole for funksjonshemmede og andre elever med grunnlag i kristne verdinormer i samsvar med folkehøgskolelovgivningen.

Lundheim folkehøgskoles pedagogiske sikte er allmenn-danning. Personlig utvikling og vekst er like viktig som innlæring av teoretisk kunnskap.

Lundheim folkehøgskole har som grunnlag at det enkelte mennesket er ukrenkelig og har rett til et selvstendig liv. Fellesskapet bygger på likeverd og toleranse.

Lundheim folkehøgskole er en kristen folkehøgskole med røtter i den kristne folkehøgskoletanken og den grundtvigske folkehøgskoletradisjonen.

Lundheim folkehøgskole arrangerer langkurs og kortkurs. Skolen driver også utleievirksomhet i den tiden det ikke er hovedkurs.

Mål:.

Lundheim folkehøgskole har som mål å øke den enkeltes livskompetanse og livskvalitet ved å :

- gi et godt undervisningstilbud, tilpasset den enkelte elev
- skape et godt miljø på skolen gjennom et målrettet sosialpedagogisk arbeid
- øke den enkeltes selvrespekt og selvtillit
- arbeide for å gjøre den enkelte selvstendig og i stand til å ta vare på eget og andres liv
- skape holdninger som bygger på at alle mennesker er likeverdige uansett kjønn, fysisk/psykisk utrustning, alder eller rase
- formidle det kristne budskapet, - og gi rom for vekst og modning i trosspørsmål
- hjelpe den enkelte til å se at han /hun er en del av en større helhet, folkelig, historisk, kulturelt og økologisk
- være et kulturelt kraftsenter i lokalsamfunnet, - og føre den enkelte inn i kulturarv og tradisjon på en åpen og nyskapende måte
- arbeide for et mer handikapvennlig samfunn

Mitt beste år – ever!

Av Bernt Inge Steinsland, lærer på Haugetun Folkehøgskole

Denne uttalelsen, «Mitt beste år – ever», er ikke uvanlig etter et folkehøgskoleår, men når det kommer fra Theodor Arneberg, gleder det ekstra. Theodor har CP, sitter i rullestol og er avhengig av assistenter døgnet rundt. Likevel søkte han fotballinja på Haugetun og kom inn.

«Jeg har hatt mitt beste år noensinne, og jeg tror faktisk ikke Haugetun hadde vært det samme uten meg.»

Hvorfor i alle dager søkte du fotballinja Theodor?

– Jeg er så enormt interessert i fotball og idrett at det ville jeg prøve, og slagordet mitt er «Jeg vil også være med».

Mange var skeptiske, men hvordan har det gått?

– Det har gått fantastisk bra. Jeg har hatt mitt beste år noensinne, og jeg tror faktisk ikke Haugetun hadde vært det samme uten meg. Det sier iallefall både lærerne og elevene.

Hva har du gjort i fotballklassen?

– På treninger har jeg sett på, tatt avspark og kommet med innspill sammen med lær-

erne. Og på kamper har jeg tatt avspark og hatt peptalk både før kamp og i pausen. Jeg hater nemlig å tape.

Føler du at du har blitt verdsatt?

– Ja, både på grunn av de oppgavene jeg har hatt på linja, og på grunn av måten folk har møtt meg. De har tatt kontakt fordi de har hatt lyst, ikke fordi de måtte. Både gutter og jenter var åpne for å bli kjent med meg, og jeg har fått så mange gode venner, som bryr seg. Både lærere og elever tuller

«Jeg hater nemlig å tape.»

og «mobber» meg. Det er viktig for å føle at man er med i gjengen.

Hva er planene nå?

– I begynnelsen av juni var jeg på bil-tur i Norge og besøkte flere av medelevene mine. Så deltok jeg på Dagfinn Enerlys fotballcamp i slutten av juni. Det har også blitt leireopphold og en sydentur, og mange fotballopplevelser i sommer. Til høsten skal jeg heldigvis gå et år til på Haugetun. Det gleder jeg meg veldig til! Jeg håper det blir like flott som dette skoleåret. •

– Ta dere tid til stillhet, uten å stresse!

Hvordan er livet på innsiden av et kloster i 2017? Hvilke verdier får råde når du gir avkall på samfunnets materialisme? Søster Anne Lise har både meninger og råd til oss på utsiden.

Av Marit Asheim, journalist og informasjonsrådgiver i IKF

Mengden informasjon som det forventes at folk skal ta inn i løpet av en dag, er enorm, og mye er lite gjennomtenkt. Bruk av Facebook er et eksempel. Man blir avhengig av konstante oppdateringer, og har fått et unaturlig behov for å dele alt offentlig. Det gjør noe med den mentale strukturen, og er ikke sunt, sier priorinne Anne Lise (77).

Nonne på Facebook. Jeg tar meg i å tenke at hun er overraskende oppdatert. Hun leser nyheter på sin iphone, og intervjuavtalen gjorde vi gjennom, nettopp, klosterets Facebookside.

– Selv har jeg bare tre apper på mobilen. Det er Bibelen, tidebønnene og Salmeboken, fortsetter hun.

I klosteret har de lenge hatt internett, og de abonnerer på både aviser og tidsskrifter. Dagsrevyen er for mange et fast innslag i hverdagen.

– Vi må følge med for å kunne ta men-

nesker som kommer hit eller problemstillinger inn over oss. Selv i et kloster er det viktig å ikke bli avstumpet. Likevel er vi bevisste, og vet å slå av eller stenge ute det vi ikke trenger lese. Her tror jeg mange andre feiler. Forsøplede nyheter og innhold er destruktivt. Enkelte trenger veiledning for å styre unna, sier hun.

Et materialistisk samfunn. Søster Anne Lise trådte inn i klosterlivet som 20-åring i 1961. Etter sju år i Frankrike flyttet hun hjem til Oslo, og i 1968 avla hun evige løfter ved Lunden kloster på Bjerke. Siden har hun blitt her.

– Samfunnet var annerledes da. Jeg tror vi var litt enklere som personer. Biler var for eksempel rasjonert, og det var aldri aktuelt å skulle ta sertifikat. Tv-apparatet kom senere til Norge, sier hun.

På vei gjennom Tollbugata i Oslo for noen uker siden, etter å ha deltatt i et møte, fikk hun nærmest sjokk. På vei ned mot Jern-

banetorget møtte hun store deler av byens skyggeside. Hvem tar seg av de som faller utenfor?

– For 30-40 år siden kunne jeg nok trådt ut av klosteret, blitt en del av samfunnet uten problemer og levd et normalt liv. I dag ville jeg ikke klart det. Den verden jeg kjente er totalt forandret. Folk handler og handler for å tilfredsstille materielle behov. Det er et reklamefokus uten like. Et slikt liv kunne jeg ikke klart, sier Anne Lise.

Kloster i Frankrike. Selv hadde hun artium med gode karakterer, og kunne gått videre på hvilke studier hun ville. Foreldrene trodde hun skulle bli noe stort. Det virket sprøtt og bortkastet at hun flyttet til Frankrike for å stenge seg inne i et kloster.

– Jeg var blitt grepet av et kall og en dyp kjærlighet til Kristus. Aldri har jeg angret på det valget jeg tok. Det har vært et berikende liv, totalt tilfredsstillende, sier hun. >>

«Du kan si jeg har valgt bort å leve et overfladisk liv. I stedet har jeg valgt å satse på dype, evige verdier.»

<< **Karrierejag.** Lunden kloster tilhører den grenen av dominikanerordenen som kjenne- tegnes ved det å leve et liv i bønn og medi- tasjon. Nonnene har daglige tidebønner, de studerer teologi og lever et liv i fellesskap.

– Jeg har valgt bort familieliv, en profes- jonell karriere og det å få egne barn. Løftet mitt betyr også eiendomsløshet, og at jeg har valgt bort egen økonomi, sier Anne Lise.

Hun har valgt bort egenviljen, men ikke egen vilje. Prioriteringene er annerledes enn hos de fleste andre av oss.

– Du kan si jeg har valgt bort å leve et overfladisk liv. I stedet har jeg valgt å satse på dype, evige verdier. Noen ganger kan jeg kjenne på et savn etter egne barn eller en livsledsager, men det er ingenting sammen- lignet med skatten jeg har funnet. Har man et kall så er det den største gleden i livet, sier hun.

Dagens karrierejag er Anne Lise glad for å ha sluppet unna. Hun mener det er preget av et stress som folk ikke tåler.

Status og penger. – Dagens samfunn stiller så mange krav til materialistisk leve-

standard. Man tenker mest status og penger, og glemmer at den virkelige verdien ligger i sjelens dype grunn. Vi er alle skapt i Guds bilde, og han har planer for oss. Skal man finne disse krever det at man går i dybden, sier hun.

Anne Lise har selv funnet mye inspira- sjon i Grundtvig, og da spesielt i salmene. Hun kjenner seg igjen i hans åndelige per- spektiv, og ser likhetstrekk i gamle katolske kilder.

– Grundtvig gjorde noe stort ved oppret- telsen av folkehøgskolene, og de er minst like aktuelle i dag. Det handler om å trekke seg litt tilbake fra annet karrierejag, stoppe opp og reflektere. Folkehøgskolene må fortsette å være læresenter for integritet og respekt for andre mennesker, sier hun.

«Forståelse av trofasthet og utholdenhet i de engasjement man har valgt eller tatt er undervurdert.»

Stor interesse for klosterliv. – Jeg opplever at stadig flere kommer tilbake til religiøs tankegang i en verden som har blitt teknologisk og ekstremt materialistisk, sier Anne Lise, som mener nordmenn generelt er dypt religiøse. Hun tror flere opplever å komme til kort, og at teknologisk utvikling skremmer. Stadig flere etiske problemstill- inger blir synlige, både for troende og ikke troende.

– Behovene rundt oss er så store at vi fak- tisk ikke strekker til lenger, fortsetter Anne Lise.

Opprinnelig var det 12 nonner ved klosteret da det ble selvstendig i 1959. I dag er de ti, inkludert en som har flyttet på syke- hjem.

Åndelig veiledning. – Åndelig veiled- ning har blitt veldig viktig i det norske sam- funnet. Det har i grunnen alltid vært mange som har oppsøkt oss, men de siste årene av andre grunner enn tidligere, sier hun. Ny- sgjerrighet er byttet ut med dypere spørsmål. Flere ønsker hjelp til å finne meningen med livet, eller til å forstå all lidelsen i verden.

– Jeg tror dragingen mot et indre liv blir større og større for folk flest, sier Anne Lise. Hun er takknemlig for veksten til retreatbevegelsen i Norge, som «tar av» for noe av presset. Klosteret blir nedringt av eldrester som vil komme på besøk, og nonnene synes det er vanskelig å sette grenser for når det blir for mye. Jeg er den tredje journalisten Anne Lise snakker med denne uka. Det mangler ikke på henvendelser.

– På en måte kan du si at det forstyrrer. Samtidig tilhører vi dominikanerordenen, som er en forkynnende orden. Vi skal formidle til omverdenen dersom vi blir spurt, og vi har en viktig oppgave i å bære besøkenes behov frem for Gud, fortsetter hun.

Viktige verdier og tid. Anne Lise savner fokus på viktige verdier i samfun-

«Selv i et kloster er det viktig å ikke bli avstumpet. Likevel er vi bevisste, og vet å slå av eller stenge ute det vi ikke trenger lese.»

net. Forståelse av trofasthet og utholdenhet i de engasjement man har valgt eller tatt er undervurdert. Det gjelder både familieliv, barneoppdragelse og behandling av andre medmennesker. I klosteret er hun opplært til å tenke stort og utelukke enhver form for fordømmelse av andre.

– Mitt beste tips til andre er å ta seg tid til stillhet i det daglige. Alle trenger tid til å tenke, uten å bli revet med av det stresset som preger samfunnet. Jeg tror vi er flinke til å bidra i de hjelpesituasjonene vi kan her i Norge, men vi er desto dår- ligere på å tenke på menneskets indre eller sjeloliv, sier hun.

Her har kanskje andre noe å lære av kloster- livet? Uten stillhet og ro er det umulig å holde fokus på det indre, tenker Anne Lise. Hun mener bruk av naturen er viktig. Både for mosjonens skyld, men også for å søke still-

heten. Nonnene har selv en stor klosterhage som brukes flittig.

– Vennskap er en viktig verdi som må pleies. Det samme er verdien av å ivareta kroppen gjennom fysisk aktivitet eller idrett. Vi trenger alle hvile, og mulighet til å priori- tere å bruke tid på nettopp det, sier Anne Lise.

Å leve livsfokusert. Hun er opptatt av å bevare kultur som verdi, både i form av teater og musikk. Dessuten tror hun på det å leve «livsfokusert» – midt i livet.

– Jeg tror det er viktig å forsøke å se livet fra den positive siden. Humor handler om å se virkeligheten fra en annen vinkel. Det er en viktig egenskap. Vår oppgave og plikt er ikke dommedagsprofeti, men heller jobbe for at alle skal ha det bedre. Vi med en kristen tro må holde et levende håp i våre verdier og i vår tid, avslutter hun. •

Folkehøgskoleverdier

Hvilke verdier kjennetegner skolene våre, og hva står de for? Vi har stilt fem ansatte spørsmålet: *Nevn de tre viktigste verdiene du mener de kristne folkehøgskolene har eller står for? Gi også en kort forklaring på hvorfor*

Av Marit Asheim, journalist og informasjonsrådgiver i IKF

Øydis W. Ruud

Lærer, Musikkfolkehøgskolen Viken

Å gi, og å oppfordre til å gi, respons og anerkjennelse, til alle, så det kan skapes et fellesskap der målet er å gjøre hverandre gode. Da vokser vi som enkeltmennesker, og som fellesskap.

I den kristne folkehøgskolen er det rom i læringsarenaene og i dagliglivet til at elevene får undre seg - om tro og tvil, om hvor de kommer fra og hva de ønsker å ta med seg videre, hvem de er i fellesskapet, og mye mer - og vi får gå sammen med dem. Evnen til undring er i seg selv en verdi, det å få være en medvandrer i undring er en verdi, og også en gave.

Vi ønsker at elevene skal få utvikle selvtiliten og selvinnsikten, og også et samfunns-engasjement, lokalt og globalt. Fordi dette er allmenndanning, vi ønsker å løfte blikket for å se at vi som individer er en del av en større helhet, og har et ansvar.

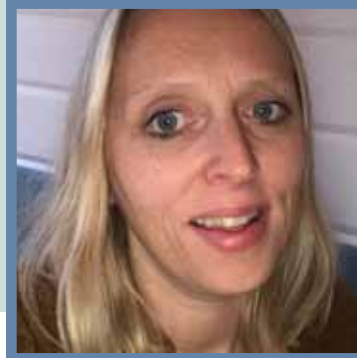
Som kristen folkehøgskole får vi ha troa og Jesus med på laget i alt vi gjør, det er viktig for meg. Jeg kan vise hva jeg tror på som en naturlig del av jobben, jeg får være et helt menneske. Det skaper undring hos elevene, og gir rom for gode samtaler hvor vi kan undre oss sammen.

Hildegunn Gjesdal Tennebø

Rektor, Nordfjord folkehøgskule

- Tru på Gud, mennesket og livet. På vårt beste gir vi menneske mulighet til å møte og oppleve alt dette på ein relevant måte. Det gir ein eineståande bagasje til ferda vidare i livet.
- Håp, både for notida og framtida. Det unike ved håpsformidlinga i kristen folkehøgskule er at det strekker seg inn i møtet også med alle dei vanskeleg spørsmåla i heile livet og også døden. "Så lenge det er håp er det liv", seier Per Arne Dahl. Eg meiner vi gir dette til elevane, utan dermed å gje enkle svar på vanskelege spørsmål.
- Fridom, til å vere dei vi er skapte til å vere. Å få formidle at menneske er gode nok berre ved å vere dei dei er, vil alltid kunne sette menneske fri frå eigne fordomar, begrensningar og frykt.

Arne Håberg

Inspektør, Sunnfjord folkehøgskule

- Å anerkjenne og inkludere alle uansett tru og livssyn og kultur. Ungdom har ingen andre behov enn andre menneske, men å bli sett er endå viktigare for ein ung person enn for dei som har levd lenger. Å akseptere betingelseslaust, i motsetnad til «likes» som betingar ytre eller overflatiske kvalitetar. Her er Jesus eit prima føredøme. Mange ungdommar fortel om betydelege krav til å tilfredsstille andre sine krav og forventningar.
- Å utfordre ungdom på eigne standpunkt og synspunkt. Jesus er også eit føredøme her. Mange er svært usikre på kvar ein står i trus- og verdispørsmål, noko som ikkje er så rart når vi veit kor lett det er å bli oppfatta som sær og utanfor. Vår oppgave er å skape trygge ungdommar som vågar å vere den dei ønskjer å vere – svært ofte er det å vere ein som betyr noko for andre.
- Å lære for å vere nokon, ikkje for å bli noko eller nokon. Gjennom å lære seg eit fag eller ei ferdigheit, så kan ein finne ut noko om kven ein er og har lyst til å vere. Difor treng vi folkehøgskulane. Vi må halde fram kunnskap og ferdigheit som ein verdi i seg sjølv, ikkje berre eit middel for å nå eit mål om ein eksamen eller ei yrkesutøving.

Lill Helene Tagholdt

Undervisningsinspektør, Solborg folkehøgskole

- En elev sa til meg: «Jeg har møtt så mye godhet her». Det fikk meg til å tenke på at Jesu kjærlighet er en fantastisk verdi vi kan få videreformidle til elevene våre.
- At vi er skapt i Guds bilde, med ulike evner og anlegg, er en verdi det er et privilegium å kunne formidle til unge mennesker i dag.
- Nestekjærlighet, et ønske om å være noe for andre, er en viktig verdi for fellesskapet på skolen og for samfunnet vi er en del av, både lokalt og globalt.

Alltid en bok og en sang

Du merker det når Tor entrer et rom. Selv om stemmen er varemerket hans, en stemme flere av oss har hørt oftere enn vi tror uten å vite det, behøver han ikke si noe. Tor merkes, og for denne skribenten er det en god erfaring. Denne gangen på Papirbredden på Universitetet i Sørøst-Norge. Tor Coward er Danvik-lærer med media som fag, musikk som hobby og ungdom som brennende interesse. Nå, 62 år gammel, tar han videreutdanning, det er alltid for tidlig å stoppe opp.

Av Geir Ertzgaard, tekst og foto, lærer på Solborg Folkehøgskole

Stemmen. Stemmen ja: NRK, TV Norge, P4, infofilmer for NSB, Kongsberg Våpen og NAF, reklame for Isuzu, Fiat og Suzuki i flere år. Voice over på reklamer og promoer. Den varme, litt hese mørke stemmen som har vært der alltid. De siste tretten årene har den vært en folkehøgskolestemme.

– Alt det er mulig å legge stemme på – jeg har levd av stemmen.

Det er bare å fortsette: Blindeforbundet, dubbing av spill – «Englekrajs» og «Frost-rune» ... :

– Jeg har levedegjort smådjevler, og dubbet på Norrønt uten å skjønne bæra av hva jeg sa. Jeg har gjort så masse galskap, sier stemmen.

TuriStene og Barnas Grand Prix. Det begynte med musikken. Første plata med *TuriStene* kom ut i 1981. Det ble tre album, 12-13 singler, låter for andre, Dolly de Luxe, Mamas Garden, Ole Idole, musikk på oppdrag; den første låta til Godset – «Heia SIF» fra 1991 – er fremdeles lokal schlager i Drammensområdet. Tor har optrådt på FreDan. Du finner alt på Nettet.

TuriStene på 80-tallet. Tor og en kompis hadde tilbragt noen måneder i New Orleans. Der hadde de livnært seg ved å fungere som husband på Kjerka. Det var der de fikk

navnet TuriStene. Hjemme måtte de bare starte band. De ble plukka opp av Ole Sørli, mannen bak Dolly De Luxe og Ole Idole.

Senere ble det sceneproduksjoner og events – og Barnas Grand Prix i Drammen, i 27 år.

– Det ble nedlagt etter 27 år – vemodige greier. Digital markedsføring i skolen tok rotta på den gode gamle skolesekk-posten. Vi nådde ikke ut til elevene lenger.

Vi sitter i kantina på papirbredden og må snakke fort. Det er mye å prate om, og taksameteret går ut om en time. Folkehøgskolelønna gir ikke rom for uforutsette parkeringsbøter.

Jeg har vært der selv. – Jeg har alltid på en eller annen måte arbeidet med formidling, og vært opptatt av barn og ungdom. Jeg jobba i skolen, mye med ungdom med problemer. En av jobbene jeg hadde, var å være støttekontakt for ungdom som skulle i fengsel – med til historien hører at en av ungdommene jeg skulle passe på, stakk av på min vakt.

– Det hjalp å være rocker og litt kjent. Det er lettere som rocker å få innpass i sanne miljøer enn det er for mange andre. *Fjell* var en bydel i Drammen som hadde store problemer for 30 år siden. Jeg var med da ung-

dom selv bygde et ungdomssenter i bydelen. Ingen vil jo ødelegge noe de hadde bygd selv. Det skapte et unikt samhold, og folk kom fra hele landet for å se og lære av Fjell-prosjektet.

Tor skryter ikke mens han snakker. Han er bare ivrig og prater om noe som betyr mye for ham – det intense, direkte blikket mens han snakker til deg.

– Jeg har hele tiden parallelt drevet med ungdomsarbeid og kulturarbeid for barn og unge. Utallige av de som har deltatt på Barnas Grand Prix har gjort det bra i ettertid. Det er mange som har «fått det til» – og det er utrolig givende. Det har aldri vært tilfredsstillende å bare drive kommersielt arbeid. Kommers og nytte har gått hånd i hånd.

Verdi et annet ord for nytte. Tor skriver fremdeles sanger. Tekstene har alltid prøvd å si noe seriøst.

– Jeg har alltid fokusert på mennesker. Jeg påberoper meg å være en god samtalepartner, og tror jeg kan forstå ungdommer med problemer. Min egen historie gjør at jeg kan si at jeg skjønner elever som sliter fordi jeg har ofte vært der sjøl. Jeg ble rocker med spiseforstyrrelser, var mobbeoffer i barndommen, og som 16-åring ble jeg tynn. Lykken var å være tynn. Jo tynnere jo tøffere, jo tøffere jo kjekkere – jo kjekkere jo lykkeligere, flere damer jo mere lykke.

>>

«Jeg har skrevet kristen musikk, blant annet salmer – men de fleste tekstene jeg har skrevet inneholder kanskje mest tvil.»

<< Det kommer som et sjokk på dem at du forstår?

– Nei, men de skjønner meg. Utfordringen er å vite hvor personlig jeg skal være når jeg forteller om mitt eget liv: Hvor går grensen mellom det personlige og det private? Jeg forsøker å ikke underslå at oppveksten til tider var svært vanskelig, men unngår å gå i detaljer.

Hvor går grensen mellom personlig og privat?

– Noen ganger er det et bra utgangspunkt, fordi det skaper tillit. Det var en gang en elev som opplevde en skikkelig smell. Hun var ei søt og trivelig jente med utenlandsk bakgrunn. Hun følte seg annerledes, og syntes selv hun var stygg. Med sin spesielle bakgrunn følte hun at flinkhet var den eneste måten å hevde seg på. Det hadde ikke noe å si at hun var godt likt. Da hun fikk 4 i stedet for 6 på en test, gikk verden i grus. Når hele identiteten går på flinkhet - og man opplever at man heller ikke er flink - rakner hele identiteten og «jeget». Jenta sammenlignet seg med faren til en venn som hadde drevet med fjellklatring. Han ble lam etter en bilulykke. Hele livet besto av å bestige fjell. Det å ikke kunne klatre lenger, ble for mye for ham. Han tok livet sitt. Dette var historien jenta fortalte. Jenta satte mye i perspektiv for meg, og jeg følte at jeg forsto henne. Det er sterkt når ungdommer klarer å vise voksne folk sannheter. Hun lærte meg å skjønne mer av generasjon perfektjon. Du skal være perfekt, alt skal være 100%. Ingen klarer leve opp til dette, det er derfor mange er så ulykkelige.

Veien til Danvik. Hvordan havnet du på Danvik?

– Jeg har alltid tenkt i den retningen, og vært opptatt av de som har det vanskelig. Danvik spurte om jeg ville være gjesteforeleser mens jeg var markedssjef i TV Buskerud og hadde ansvar for andræarspraktikantene. Det var så fantastisk morsomt og hyggelig

«Min egen historie gjør at jeg kan si at jeg skjønner elever som sliter fordi jeg har ofte vært der sjøl.»

å holde foredrag for folkehøgskoleungdom. De var opptatt av helt andre ting, og det var noe jeg bare trivdes med. Jeg følte jeg var som skapt for folkehøgskolen med min bakgrunn og egenskaper. Så ringte Marie (Wiland) og ba meg søke på en ledig stilling. Jeg kunne velge mellom radio og TV og valgte det første. På Danvik ville jeg halvere lønna, men jobben virket svært meningsfull. Det var bare å hoppe i det. Dessuten har jeg aldri skjønt poenget med motivasjonslønn heller.

Lot verdiene seire. – Jeg lot verdiene seire og er glad jeg tenkte «Skal jeg skifte jobb, så skal jeg gjøre det nå».

– På Danvik kan jeg jobbe med fag og med ungdom, noe som for meg er helt fantastisk. Samtidig som jeg får jobbe freelance, får jeg bruke drama, og ha ansvar for revyen, som er skrevet fra scratch. Jeg får bruke meg selv – og jeg vil heller være med og utvikle hele mennesker enn å selge bil.

Er erfaringene dine verdiene dine? Kan du si litt mer konkret om hva som er de viktige verdiene?

– Jeg forsøker å være tolerant. Det er ikke akkurat en aktuell situasjon, men hvis det var sånn, ville jeg heller at jeg fikk en hyggelig svigerdatter når en av døtrene mine gifta seg, enn en ufordragelig svigersønn.

– Jeg oppfatter meg som kulturåpen – det vil si: Jeg er også åpen for alle kulturer, og forsøker å ikke kategorisere. Livet består jo ikke av kategorier. På den første plata til TuriStene hadde vi en sang der teksten gikk «... vil ikke bli putta i bås». Det har alltid vært viktig for meg.

– Jeg er opptatt av mennesker, og vil jobbe i en raus skole. Det første jeg sier til elevene, er at vi skal behandle hverandre med respekt. Det verste jeg vet er arroganse - å bli behandla ovenfra og ned. Da kan jeg bli ganske ekkel. Jeg aksepterer ikke at folk blir behandlet dårlig.

Dypt religiøs. Toleranse i en setting hvor verdigrunnlaget for noen kan virke intolerant - hvor man skiller mellom et innafor og et utafor?

– Jeg arbeider på en raus skole i et skoleslag med stor takhøyde. Det er ingenting av Danviks kristne profil som går mot mine verdier og livssyn. Jeg er dypt religiøs, og prøver å leve mitt liv etter kristne normer – jeg elsker å oppsøke det religiøse. Det hadde ikke vært riktig for meg å bli påtvinget forkynnende virksomhet – men jeg støtter grunnlaget 100%. Derimot syns jeg det er fint at andre forkynner, hvis det føles riktig for dem. Jeg tror ikke selv på fasitsvar, men skjønner at det er vesentlig for en del mennesker. Men selv klarer jeg ikke å tro at noen sitter på den hele og fulle sannheten.

– Jeg har skrevet kristen musikk, blant annet salmer – men de fleste tekstene jeg har skrevet inneholder kanskje mest tvil. At noen føler seg trygge på svarene, mens andre tviler, er en styrke, ikke et motsetningsforhold. Torsdagstreffene på Danvik er et eksempel på at dette utøves i praksis: Det er lagt opp til at folk kan komme som de er – med sine spørsmål. Det er trosstyrkende.

Hvilken betydning har verdiene for folkehøgskolene?

– Vi må stadig revitalisere og revidere det gamle verdigrunnlaget, fordi det er kjempeviktig at vi drar i samme retning – at vi er forankret i det samme verdiene. Det får vi bare til hvis vi våger å drøfte det og reviderer det vi står for. Jeg tror faktisk at jeg er enig i 100% av det vi er blitt enige om, at vi drar samme vei.

«Jeg arbeider på en raus skole i et skoleslag med stor takhøyde.»

– Det å arbeide med markedsføring har lært meg noe om dette. Vi kaller det «internmarkedsføring». Vi sier ikke utad hva vi står for, men vi formidler det innad. Vi markedsfører ikke at vi er den rause folkehøgskolen, men vi kan kalle oss «Skolen med det rause hjerte» innad. Vi kommuniserer det ikke utad, men folk skal oppleve det i vår praksis. Verdiene skal sitte så dypt i oss at folk ser det uten at vi må si det.

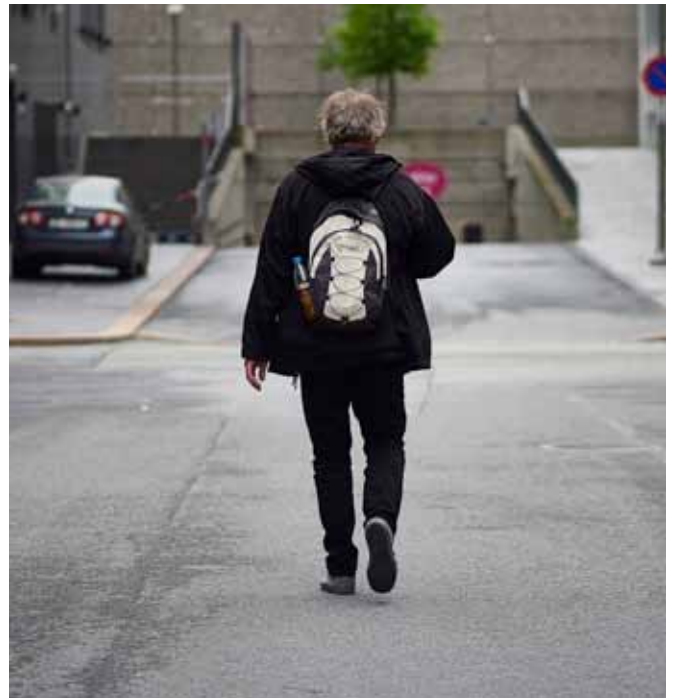
Rockerens mûse. Men hvor finner du inspirasjonen til det som for meg kan virke som et altoppslukende liv?

– Du finner meg i skauen, på fjellet, med og i musikken. Jeg går alltid med en ny låt i hodet, og leser mye, Ken Follets historiske mursteinserier er blant favorittene. Jeg har alltid en bok og en sang.

– Jeg har en enebolig, ei hytte på fjellet og ei ved sjøen. Jeg er Generasjon Perfeksjons opphav. Men med en folkehøgskolelønning

har jeg vel egentlig kanskje ikke råd til alle de bygningene jeg har nå. Jeg nesten halv-erte lønna for å jobbe på Danvik, men det er verd det.

Tor kikker flere ganger på klokka mens vi prater. Men vi må bare snakke litt til. Så løper han av gårde mens jeg tar opp kameraet, og vi avtaler å møtes ved Ypsilon-broen. Fem minutter senere kommer Tor, i hånden vifter han med en lang, gul papirstrimle. Gode samtaler kan ha sin pris, spesielt for folkehøgskolelærere som velger verdiene foran motivasjonslønn. Men akkurat dette parkeringsgebyret tar steg seg av. •

Verdiar i kvardagen

Verdiane våre gjer noko med oss anten vi er medvitne dei eller ei. Når indre verdiar harmonerer med jobben vi står i og levd liv, er det lettare både å trivast og å lukkast.

Av Eleni Maria Stene, tidlegare informasjonskonsulent/journalist i IKF og lærar og webredaktør ved Rønningen folkehøgskole, i dag dagleg leiar i Dnk

Ein haust med stortingsval er over. Eit av mange tema har vore verdiar. Det har vore snakk om norske verdiar, kristne verdiar, felles verdiar og kulturarv. Å definere eit sett norske verdiar eller kristne verdiar har ikkje vore lett – og kva inneber eigentleg verdiar i praksis?

For 10 år sidan jobba eg i den kristne folkehøgskulen. Frå fyrste dag på jobb kjende eg meg heime – enno eg aldri hadde gått på folkehøgskule, men kjende til skuleslaget gjennom familie og vener som jobba og hadde gått på ein kristen folkehøgskule.

Felles verdiplattform. Dei verdiane den kristne folkehøgskulen stod for, var lett å identifisere seg med. Utan at det vart sagt så tydeleg, kjende eg på rausheit, openheit og kreativitet, og i botn var eit kristent livssyn der nestekjærleik og menneskeverd sto sentralt. I møte med medarbeidarar, lærarar, elevar og andre i folkehøgskulemiljøet låg det ein felles verdiplattform som kjendest god og stødig å stå på.

Etter åra i folkehøgskulen jobba eg fleire år i interiør- og arkitekturbransjen. Også der var det kreativitet, openheit, nye trendar og hyggelege menneske, men når alt kom til alt måtte vi tene pengar – og det målet var grunnlaget for alt vi gjorde. Det gjorde noko med oss og med den indre motivasjonen min. I dag jobbar eg i Den norske kyrkja mellom anna fordi eg lengta tilbake til ein verdiplattform eg kunne identifisere meg med.

Verdiharmonie eller verdikonflikt. Nokre gongar opplever ein tydeleg

«verdiharmonie», og det er lett å jobbe og skape noko saman. Andre gongar er verdigrunnlaget uklart og ein spør seg kvar er eigentleg verdiane våre i praksis?

Same livssyn, politisk ståstad, bakgrunn eller klasse tyder ikkje nødvendigvis same verdiar, og stundom opplever ein mange felles verdiar med menneske med anna bakgrunn enn ein sjølv. Gode, overordna verdiar gjer heller ikkje at vi alltid handlar i tråd med verdiane våre – fordi vi «berre» er menneske med kjensler, impulsar og gode og dårlege dagar. Vi er ikkje programmerte maskiner.

Meir medvit kring nettopp dette kunne kanskje forhindre mange konflikhtar både mellom enkeltmenneske, på arbeidsplassar og i ideelle organisasjonar.

Verdiar for praksis og verdiar i praksis. Å definere felles verdiar er ikkje alltid lett – ei heller å realisere verdiar i praksis. Likevel er det viktig ved å ta seg tid, og våge å stille spørsmål ved verdiane ein har og praktiserer.

I faget Verdibasert leining talar ein om verdiar for praksis og *verdiar i praksis*. Verdiar kan definere mål for ein arbeidsplass, bedrift eller organisasjonen – verdiar er og ideal som ein strekkjer seg etter, styrer etter og løftar fram. Og dei definerte verdiane skal føre til ønska praksis, nærmast matematisk viss A, så B.

La oss ta eit par døme: Ein overordna verdi på ein skule er respekt. Det betyr til dømes i praksis at vi lar alle snakke utan å bli avbroten, alle skal bli lytta til og vi behandlar alle – både leiarar, kollegaer og elevar som

fornuftige, velmeinande og likeverdige menneske. Er det slik i praksis? Svaret er både ja og nei, for i kvardagen blir det mange avbrot. Ola vaktmeister får mykje mindre taletid enn Ingrid inspektør, og elevane kjem med mange vasete forslag, gjer dei ikkje?

Verdiar i praksis er altså noko anna enn *verdiar for praksis*. Med verdiar i praksis ser ein på ein arbeidsplass eller organisasjon sin typiske praksis – altså den verdipraksisen som faktisk skjer kvar dag. Med kvardagen som utgangspunkt kan ein definere verdiar, og finne ut om det er «kvardagsverdiane» ein vil praktisere vidare, eller om ein ønskjer forandring, forbetring og ny verdipraksis.

Kanskje krevst det mest mot for å gå inn og sjå på verdiar i praksis og derifrå definere verdivegen vidare. Og stundom kan ulike verdiar og verdifortolkingar føre til ny erkjenning og innovasjon.

Eigarskap gjer indre motivasjon. Uansett om ein har verdiar for praksis eller verdiar i praksis som utgangspunkt for felles verdigrunnlag, er identifikasjon og eigarskap til verdiane viktig.

Når både leining og tilsette har vore med å definere verdigrunnlaget og har eigarskap det, er det mykje lettare å lukkast – både som fellesskap og enkeltmenneske. Det skaper også tryggleik, som igjen gjev utvikling, gode handlingsrom og gode møteplassar.

Å finne tid til verdiarbeid og våge å stå i verdiarbeidet, sjølv når kvardagspraksisen utfordrar fine «før-førestillingar» og vakre visjonar, kan vere utfordrande, men er altså viktig.

«Står ein ustødig, er det lettare å trekke seg unna og stenge dørene for alt og alle. Kreativiteten blir mindre og verda blir mindre.»

Foto: Lucas Pimenta (Unsplash)

På stødige bein. Når ein står trygt på eit verdigrunnlag, er det også lettare å møte andre menneske, nye elevar, nye idear og å sjå samfunnsutviklinga i perspektiv. Står ein ustødig, er det lettare å trekke seg unna og stenge dørene for alt og alle. Kreativiteten blir mindre og verda blir mindre.

Min enkle påstand er at med ein medviten og trygg verdiplattform, som ein

identifiserer seg med, har ein eit solid utgangspunkt for gode møteplassar mellom menneske og rom for utvikling. Dette er også noko av det som skaper stimulerande arbeidsplassar, skulemiljø og suksessrike bedrifter og organisasjonar.

Kanskje er dette en noko av løyndomen bak folkehøgskulen sin suksess – samsvar mellom verdiar og handling, elevtal som veks og medarbeidarar som trivast og blir? •

Vil du lese meir om verdibasert leining? Les boka «Verdibasert ledelse» av Einar Aadland og Harald Askeland, Cappelen Damm Akademisk.

Hva er verdifullt?

Denne enkle, men vanskelige oppgaven ble jeg utfordret av redaktøren til å gi min FotoVideo-klasse på Rønningen i august. Første uke. Da alt er nytt, litt skummelt og spennende. Bildene på denne dobbeltsida viser et lite tverrsnitt av hva ferske folkehøgskolefotografer synes er verdifullt. I sitt liv. Til meg som lærer forteller det litt om hvilke verdier de har og litt om hvor de står rent fotofaglig. Siste uka i dette skoleåret skal de få samme oppgave. Jeg gleder meg til å se hva året på folkehøgskole har gitt dem. Hva er verdifullt da?

Av Sture H. Vareide

Forventningens magi

Av Stian Kilde Aarebrot

prest, forfatter og daglig leder i Etter Kristus – nettverk for kristen trospraksis.

På slutten av 60-tallet publiserte psykolog Robert Rosenthal og rektor Leonore Jacobson boken «Pygmalion in the Classroom». Her presenterte de et forsøk fra en California-skole: Samtlige elever hadde tatt en intelligens-test, som lærerne ble fortalt skulle kartlegge for dem elever som viste tidlig intellektuell modenhet. Rundt 20 prosent av elevene ble etter testen presentert for lærerne som tidlig modne. Det lærerne derimot ikke visste var at den «begavede» gruppen hadde blitt plukket ut ved loddtrekning. Etter endt semester, og ved flere anledninger senere i utdannings-løpet, tok hele kullet med elever nye tester. Resultatet skapte bølger: Elevgruppen lærerne hadde fått høre var mer modne enn de andre, hadde gjort det signifikant bedre.

Konstruktive tilbakemeldinger. Robert Rosenthal pekte senere på flere viktige grunner til at «de modne» hadde gjort det så bra: Forskergruppen hadde gjennom observasjon sett at lærer ne hadde vært hyggeligere mot elevene i gruppen de hadde høyere forventninger til. Dessuten hadde de blitt gitt større utfordringer og fikk komme til orde oftere og lengre. Sist, men ikke minst, hadde lærerne gitt kvalifiserte og differensierte tilbakemeldinger til sine «modne» elever. Det inkluderte konstruktiv kritikk. De elevene som lærerne hadde lavest forventninger til, hadde visstnok stort sett bare fått et «fint, takk» som svar, selv når svarene var dårlige.

«Pygmalioneffekten» fikk sitt navn etter George Bernhard Shaws teaterstykke, «Pygmalion», som senere har blitt langt mer kjent gjennom musikalen «My Fair Lady», der den intetanende gatejenta Eliza Doolittle blir utsatt for et veddemål mellom to overklasseklyser.

Fonetikk-professor Henry Higgins hevder at han ved hjelp av rene språkøvelser kan få Eliza til å fremstå som en hertuginne, noe han også får til, men derfra starter også forviklingene.

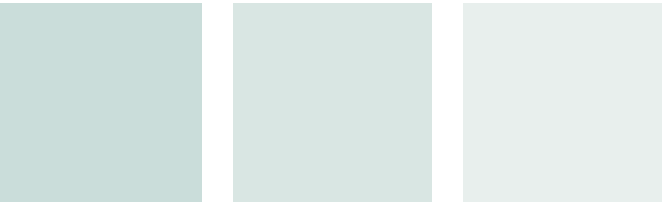
Golemeffekten. Pygmalioneffekten har sin onde tvilling, golemeffekten. Vi kaller den gjerne selvpoppfyllende profetier, og den er dessverre minst like effektiv. Hjerneforsker Kaia Nordengen forteller i boken «Hjernen er stjernen» om en studie, der kvinner som ble fortalt at de hadde dårligere forutsetninger enn menn når det gjaldt matematikk, faktisk gjorde det dårligere enn kontrollgruppen, til tross for at det ikke finnes empiri som støtter påstanden om slike kjønnsforskjeller. Særlig ondartet kan denne effekten bli når en helt nøytral handling eller en handling som hadde en positiv hensikt, blir tolket som en bekreftelse på en persons negative attributter, som når den vanligvis «slemme» gutten i barnehagen i god mening stryker et annet barn på kinnet, for så å få kjeft for å ha forsøkt å slå.

Bekreftelse før formaning. Jeg lurar på om ikke pygmalioneffekt-kunnskapen har vært «hemmelig common sense» blant lærere svært langt tilbake i tid. La oss gå helt tilbake til Bibelens Paulus. Han var jo på god vei til å gjøre seg ferdig med datidens lærerskole, som skriftlærd, med utdanning hos datidens ledende rabbi, Gamaliel. Ser man på brevene til Paulus, finner vi (i tillegg til mye flott og viktig om nåde og tro) mange formaninger om hva kristne bør og ikke bør gjøre. Men det er et mønster knyttet til disse formaningene, som for all del ikke må overses. Paulus begynner nesten alltid med å bekrefte før han formaner: Vi er nye skapninger, Guds

templer, Kristi lemmer, Arvinger, Hellige medborgere og Guds familie, Boliger for Gud, med borgerrett i Himmelen, en utvalgt slekt, et kongelig presteskap, et hellig folk, fylt av godhet, elsket av Ham. Alt dette er du, ikke i kraft av hva du gjør, men i kraft av det du allerede er: Gud Fars barn og Jesu bror. Så blir komplimentene et springbrett for formaningene. Litt sånn «Du er konge, så nå får du begynne å oppføre deg som en!» Eller med My Fair Lady som kontekst: Du er ingen gatepike, som må «fake it till you make it» som hertuginne. Du er en hertuginne, så gjør deg heller klar til å bli den du allerede er.

Kjærligheten er vårt språk. Ole Hallesby kalte bønn for «en hellig forret», en forsmak på det vi har i vente. I boken «After You Believe - Why Christian Character Matters» utvider biskop N.T Wright forretten til å gjelde alt vi gjør som kristne fordi vi er kristne. Han skriver at Guds kjærlighet, slik den beskrives i 1. Kor 13, er den grunnleggende motivasjonen for alle gode kristne vaner: «Kjærligheten er ikke vår plikt, men vår skjebne. Det er Jesu språk, og vi er kalt til å lære det, så vi kan prate med han. Det er maten de spiser i Guds nye verden, og vi kan venne oss til smaken her og nå. Det er musikken Gud har skrevet som han har tenkt at alle hans skapninger en gang skal synge, og vi er kalt til å lære den og øve på den nå, så vi er klare den dagen dirigenten teller opp med taktstokken. Det er selve oppstandelseslivet, og den oppstandne Jesus kaller oss til å begynne å leve det med ham og for ham her og nå».

I Guds rike er det ikke slik at vi er noe fordi vi gjør ting, men vi gjør ting fordi vi allerede er noe. •

«Kjærligheten er ikke vår plikt, men vår skjebne. Det er Jesu språk, og vi er kalt til å lære det, så vi kan prate med han.»

Foto: Adam Zvanovec (Unsplash)

Refleksjoner etter fire år i et folkehøgskolestyre

Av Odd Bjørnsen

For flere år siden kjente jeg det norske folkehøgskolemiljøet ganske godt. Spesielt skolene med kristent grunnlag, men også andre. Det var ofte, men ikke alltid, en opplevelse av et ganske «lukket» miljø. Også med strenge regler for kontakt utad. Undervisning og miljø skulle være slik at de unge ble kristne eller styrket i troen. Det var selvsagt en fin målsetting, men miljøet ga neppe alltid hjelp nok til å møte utfordringene utenfor skolemiljøet og etter skoleåret.

Siden fulgte jeg folkehøgskolenes ut-

vikling mer på avstand i mange år, og konstaterte større forandringer over tid. Riktignok tenkte jeg av og til på om mangfoldet i tilbudene først og fremst var «lokkemidler» der skolene skulle overgå hverandre i «jakten» på elever. Eller om de var gjennomtenkt som bevisste ledd i noe skolene ville gi elevene som verdier til livet som helhet. Jeg tenkte nok også på de dyre reisene, og i hvilken grad utgiftene utelukkert elever som absolutt burde ha fått oppleve et år på folkehøgskole.

«Folkehøgskoler med kristent verdigrunnlag har, etter min mening, en unik mulighet til å gi de unge hjelp til å leve og mot til å tro.»

Jeg har en livslang erfaring som ansatt og i nasjonale og internasjonale tillitsverv i Norges KFUK-KFUM. Også en god del år som menighetsprest i Den norske kirke. Så ble jeg spurt – som pensjonist – om å gå inn som styremedlem i Folkehøgskolen Sørlandet som representant for KFUK – KFUM. Jeg sa ja, og gikk inn med min KFUM-bakgrunn og ideologi i fire år og avsluttet nå i sommer. Det har vært en fin opplevelse av fellesskap og respekt – selv om KFUK – KFUM bare har en 10 % eierandel i skolen.

De kristne folkehøgskolene er med sitt helhetstilbud en viktig ressurs i samfunnet vårt. I en ungdomskultur med press av ulike slag, er fraværet av eksamenspress et stort gode og kanskje til og med en av betingelsene for å bygge trygge sosiale miljøer. Også en god ramme for den «dannelsen» man i dag synes å være opp-tatte av som målsetting i skolen. I motsetning til i tidligere tiders folkehøgskole, står da dannelse for en langt videre målsetting. Folkehøgskoler med kristent verdigrunnlag har, etter min mening, en unik mulighet til å gi de unge hjelp til å leve og mot til å tro. Det mangfoldige program som i dag preger miljøet, er en fin mulighet til å se livet, ikke i båser, men som helhet. Se at vi fra Skaperens hånd er mennesker med kropp, sjel og ånd, som *helhet*. Skapt til utfoldelse, glede og ansvar i *hele* skaperverket, skapt til den helhets sammenheng som heter; *Gud, meg selv og min neste*.

Et år på folkehøgskole vil nødvendigvis ha litt karakter av en «boble». Men inne i den boblen må det være vide åpninger for livet utenfor. Jeg vet det er mye viktig av impulser i skolene i dag når det gjelder miljøansvar og utfordringer i forhold til urettferdighet og ulikheter i verden. Det er veldig bra. Kristentroens mange utfordringer krever også vidsyn og åpenhet.

Jeg ønsker inderlig at skolen aldri blir en kamparena for fraksjoner innen kirken. Men jeg håper også at elevene får møte de split-tende utfordringer, for eksempel innen etiske spørsmål og de forskjellige bibelsyn som finnes, med åpenhet. At de skjønner at det å leve med spørsmål og tvil er naturlig også i troens verden. •

Nyttig ressursbok for oss ansatte i folkehøgskolene

Livsmot og mestring i folkehøgskolen

Kari Halstensen og Helle Myrvik, NKF, Modum Bad, 2017

Anmeldt av Marit Holm Byre,

inspektør på Bakketun Folkehøgskole

Hurra, endelig fikk vi ei bok om livsmot og livsmestring skrevet spesielt for oss!! På vaskeseddelen bak står det at dette skal være en ressursbok som kan bidra til trygghet for folkehøgskoleansatte i møte med elever som strever med sin psykiske helse. Med dette for øye har jeg også lest boka.

Boken er delt inn i tre deler. Del 1: Å bli en ung voksen. Om relasjoner, følelser og modning. Del 2: Hva skjer når noe går galt? Om psykiske lidelser. Del 3: Hvordan møte det vanskelige? Om trygghet, åpenhet og grenser hos folkehøgskoleansatte.

Relasjonskompetanse. Del 1 gir generell kunnskap i psykologi. Her klargjøres begreper på en god og lettfattelig måte. Språket er godt og ikke for akademisk, noe som letter lesningen. «Å bli ung voksen» er en god tittel på denne delen. Det er lett å kjenne seg igjen i det som omtales, i eget liv, og ikke minst i de mange elevene vi møter. Kapittelet er med på å øke forståelsen for hvorfor ting blir som de blir, eller ikke blir. Fokuset på relasjoner er viktig og gir meg nye tanker omkring viktigheten av å kunne noe om dette. Hvordan kan vi skape solide og trygge relasjoner til elevene våre uten å bli krykker for dem? Og hvordan kan vi bidra til at de selv knytter gode relasjoner til hverandre, inn i voksenlivet? Det er også tatt med viktig avklaring når det gjelder hvordan vår relasjonskompetanse påvirker vårt Gudsbilde.

Følelser. Det andre hovedtemaet i denne delen er følelser. Her er tyngdepunktet lagt på skam. Dette er nok nytt og klargjørende for mange. Det skaper gjenkjennelse og også ny forståelse. Jeg har flere !! i margin i min bok. Et tegn på at her fikk jeg en aha – opplevelse.

Ulike diagnoser. Del 2 handler om noen psykiske lidelser. Jeg vet ikke begrunnelsen for hvorfor akkurat de som her er valgt, er valgt. Det synes likevel for meg som et representativt utvalg for hva vi kan møte blant >>

«Til slutt må illustrasjonene til Kjersti Synneva Moen nevnes. Disse løfter opplevelsen av boka for meg. Jeg stopper virkelig opp ved dem!»

«< elevene våre. Beskrivelsene av hva hver lidelse innebærer for den som har den, er klargjørende. Det er med på å øke leserens forståelse og kan også være med på å avdramatisere selve diagnosen. Kunnskapen gjør oss i stand til å kunne være gode medmennnesker for den som er syk.

Behandling. Det er viktig å presisere at dette er sykdom, og når det for hver lidelse som omtales, er et avsnitt som peker på hva som er mulig å gjøre for den som har denne diagnosen, er det ryddig og klare anbefalinger og råd. I alle rådene leser jeg ordet behandling, noe ikke vi som skole skal gi. Men her kommer også viktige innspill til hva vi kan bidra med for å kunne gi disse elevene bedre dager, opplevelser og om mulig gjennomføre et folkehøgskoleår hos oss.

Ressursbok. Del 3 handler om den ansatte. For å ha sagt det med en gang, det er denne delen som skiller denne boken fra andre bøker jeg har lest om psykisk helse. For meg oppfylles her vaskeseddelens mål om å være en ressursbok for oss som er ansatte i folkehøgskolen. Her er det tydelig at mange fra målgruppen har gitt nyttige innspill. Denne delen av boken er godt egnet til å skape refleksjon rundt egen praksis

Med et tydelig tyngdepunkt i drøftingen rundt involvering og hva som kan skape uenighet i et personale i møte med elever som sliter, setter en her fokus på noe de aller fleste av oss kjenner igjen. Vi møter hverandre under samme tak, elever og ansatte, med våre livsfortellinger og behov. Dette må vi snakke

om. Vi er tilbake der vi startet i temaet relasjoner.

Les og bli klokere, reflekter sammen med andre i staben og del raust av egne erfaringer! Setningen «det er greit å være usikker», har blitt stående hos meg. Boken viser vei med tanke på hva vi kan møte usikkerheten med når vi er trygge nok til å be om hjelp og støtte hos de som kan gi det.

Caser. Innimellom alt fagstoffet finnes det flere caser som tar oss med inn i folkehøgskolehverdagen for elever og ansatte. Gjennkjennbare situasjoner, og godt fortalt, men noen ganger blir det i overkant mye disse gjennomgangspersonene har å hankses med av bagasje og i sin hverdag. Slike caser vil alltid være konstruerte, og spørsmålet er om en her har villet litt vel mye på en gang, og at en med fordel kunne spisset hver case mer for å gjøre personene og deres erfaringer mer troverdige.

Bakerst i boka finnes spørsmål til refleksjon til hver av de tre delene. God hjelp til å bruke boka på fagdager i staben, eller til eget arbeid.

Layout og illustrasjoner. Layouten er tiltalende og fungerer stort sett godt. Boken fremstår som gjennomarbeidet Bruken av fargesirkler for å fremheve det viktigste, er til god hjelp for leseren. Casene kommer fortløpende og er markert med et symbol og grå bakgrunnsfarge. Dermed kan en lett lese disse sammenhengende som en bok i boken. Et snedig grep.

Til slutt må illustrasjonene til Kjersti Synneva Moen nevnes. Disse løfter opplevelsen av boka for meg. Jeg stopper virkelig opp ved dem! Det gjør jeg ikke der illustrasjonsfoto er brukt, de blir for klisjeaktige etter min smak.

En matnyttig bok. Bruk den! •

Viktige bøker til debatten om menneskeverd

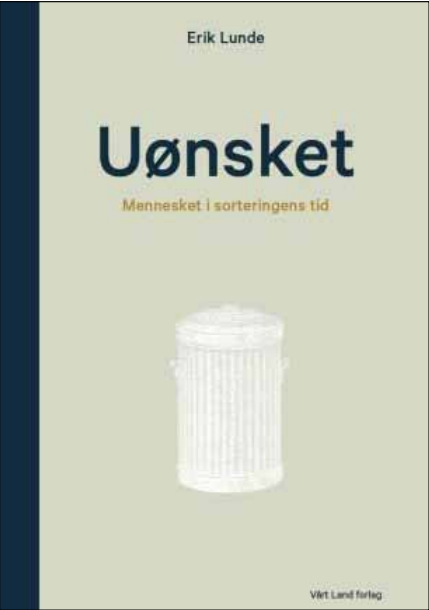
Menneskeverd i klinikk og politikk

Morten Magelssen, Lunde forlag 2013

Uønsket. Mennesket i sorteringens tid

Erik Lunde, Vårt Land forlag 2017

Anmeldt av Tom Arne Møllerbråten

Jeg tror det vil komme krevende debatter framover knyttet til menneskeverd og etikk. For å være en del av den debatten, må vi tilegne oss kunnskap, både om teknisk-vitenskapelige fremskritt, men ikke minst om etiske problemstillinger som er i spill. Dette er bakgrunnen for at jeg ønsker bøkene til Morten Magelssen og Erik Lunde velkommen. Jeg har lest to viktige bøker, og jeg håper det kommer flere i årene framover i samme sjanger, med samme tydelige etiske stemme.

Morten Magelssens bok Menneskeverd i klinikk og politikk fra 2013 inviterer leseren inn i flere av de aller vanskeligste etiske områdene i moderne tid: Abort, fosterdiagnostikk, assistert befruktning, bioteknologi, eutanasi og reservasjonsrett. Til syvende og sist handler den om menneskeverdet, hvilke begrunnelser det har og hvilke konsekvenser menneskesynet får for disse områdene. Boken er gitt ut av Lunde Forlag og Norges kristelige legeforening. Henrik Syse skriver i forordet at Magelssens tenkning og tradisjon nok kan bli «ubehagelig» og «opprørende», men at den aldri er «kjølig nedlatende» eller «ukjærlig fordømmende». Jeg er enig. Men først og fremst er det et forsvar for den >>

«Hvorfor ikke bruke denne boken som utgangspunkt for etiske samtaler på folkehøgskolene våre? Det vil fungere bra.»

<< kristne etikken.

Jeg vil vel tro at mange ansatte i de kristne folkehøgskolene ser at mye står på spill om dagen, men samtidig at det er så krevende temaer at man helst ønsker at ekspertene skal ta seg av diskusjonen. Sannheten er at denne diskusjonen er for viktig til at ekspertene skal styre den alene. Dette er etikk og politikk, men heller ikke politikerne har full innsikt i disse etiske dilemmaene. Vi bør mene noe, du og jeg, og vi bør mene noe kvalifisert. Derfor er Magelssens innføring i problemstillingene viktig, som folkeopplysning og som grunnlag for å ta stilling.

Den moderne politiske liberalismen har fått stor gjennomslagskraft i samfunnet vårt, og presenteres ofte som nøytral. Men som Magelssen viser, det er den på ingen måte. Reservasjonsdebatten vi hadde for noen år siden, som vi sikkert kan ha ulike meninger om, ble aldri noen faktisk debatt. Det ble en bølge med slagord, hvor ord som «selvbestemmelse» trumfet «samvittighet» uten noen dypere diskusjon hva dette gjør med samfunnet vårt. Jeg frykter et samfunn hvor det ikke blir grundige debatter om viktige spørsmål, der slagordene blir avgjørende.

At vi er et av verdens mest sekulære samfunn, er en opplest og vedtatt sannhet. En konsekvens av dette er at religiøse begrunnelser ikke lenger har noen innflytelse. I etisk argumentasjon flyttes vektleggingen fra pliktetikken til konsekvensetikken. «Ved at konsekvenser hyppig får en forrang fremfor prinsipper, blir en pliktetikk av tradisjonell kristen type sårbar for ekstreme enkelttilfeller», skriver Magelssen. «Situasjonen i dagens Norge er at majoriteten forkaster ett etter ett av de etiske standpunktene

som til sammen utgjør tradisjonell kristen bioetikk.»

Morten Magelssen har skrevet en viktig bok. Jeg liker ofte at bøker er korte og konsise, men kanskje denne boken kunne vært noe fyldigere, gjerne med flere eksempler. På den annen side er nettopp lengden på boken et argument for at flere bør lese den. Vi blir veiledet inn i en nøktern og ryddig kartlegging av etikkens dilemmaer av en som er tydelig på at han ønsker at den kristne bioetikken skal prege debatten mer enn den til nå har gjort. Hvorfor ikke bruke denne boken som utgangspunkt for etiske samtaler på folkehøgskolene våre? Det vil fungere bra, det.

Erik Lundes bok Uønsket. Mennesket i sorteringens tid er en opprørende bok og engasjerende bok om en grotesk praktisering av sortering mange av oss nok ikke ante omfanget av. I valgkampen ble det snakket om «svenske tilstander» i innvandringsdebatten. Vi lar den ligge, men vi kan godt lese Lunde sin bok som en bok om «indiske tilstander» i menneskeverddebatten. Lunde har en imponerende god oversikt over indiske forhold, og i eksempel etter eksempel beskriver han en virkelighet, særlig for jenter, som er som hentet ut av en skrekkefilm. «Ordene ‘det er ei jente’ er noen av de farligste som kan bli ytret ved en fødsel.» Er det hit vi er på vei hvis vi ikke tenker oss om?

Lunde mener vi «står på terskelen til en tid der sortering av menneskeliv vil øke», og peker på særlig to forhold: «For det første har globale ‘megatrender’ ført til at noen viktige barrierer mot sortering har blitt svekket. For det andre har menneskesyn, holdninger og forestillinger som legitimerer sortering fått vind i seilene.» Senere skriver han:

«Menneskesyn som åpner for å gradere menneskeverdet, er i ferd med å bli stuerene.»

Gjennom åtte kapitler bygget på åtte påstander, viser han oss mange eksempler, forskningsrapporter og statistikk for å underbygge hva som er i ferd med å skje.

1. «Noen mennesker klarer vi oss uten»
2. «Noen mennesker er en byrde»
3. «Noen mennesker ødelegger for det gode samfunnet»
4. «Det er for mange mennesker, noen må bort»
5. «Menneskeverdet er en fiksjon»
6. «Noen mennesker er mindre menneskelige enn andre»
7. «Bare det ‘gode’ livet er verdt å leve»
8. «Vi bør perfeksjonere menneskene»

Jeg må innrømme at verden, med India som eksempel, er verre enn jeg trodde og håpet. I hvert fall omfanget treffer meg som knyttneve i magen.

«Jeg tror vi må gjøre noe med viljen. Vi må snakke mer om hva slags bevisste og ubevisste holdninger og mekanismer hos oss som legitimerer sorteringen. Hvorfor tenker vi at noen mennesker har mindre verdi enn andre? Hva er det som gjør at vi synes det er greit at noen velges bort?» spør Lunde.

Disse to bøkene utfordrer til samtale og refleksjon på våre skoler. Dette er debattene vi bør ta. Dette er temaene vi må tørre å gå inn i. Og Magelssen og Lunde viser oss en god vei inn i dette vanskelige og viktige landskapet. •

Slik gjør vi!

Et godt tips fra en skole:
RØDDE FOLKEHØGSKOLE

Tipset: Spor

Av internatleder Janne Hesseberg Græsli

Livsglede, livsmot, livsmestring, livslyst... Dette er positive og gode ord som gir positive assosiasjoner. Da det i folkehøgskolebevegelsen ble satt fokus på utfordringer og muligheter knyttet til psykisk helse blant elevene som vi får på våre skoler, hadde vi på Rødde lyst til å sette dette skikkelig på agendaen.

Foran forrige skoleår valgte vi derfor å lage et fellesfag der dette var i fokus. SPOR ble navnet på faget. Hvordan vi ser på livet, på oss selv, på fortid og fremtid, avhenger av så mye. Hva er det som setter seg av spor i deg, og hvilke spor setter DU etter deg?

I løpet av året skal alle elevene ha SPOR. Vi har valgt å organisere undervisningen slik at elevkullet er delt i fire grupper. Vi opplever

at det er lettere å åpne seg og få til refleksjoner og samtaler der gruppene ikke er altfor store. Erfaringen er at vi får ungdommer i tale og at det er spennende. Gruppene blir veldig forskjellige ut i fra elevenes livserfaringer og opplevelser. Det fineste som skjer, er når det skapes et trygt miljø i gruppa. Da snakkes det ærligere om livet. •

Har din skole tips til neste nummer?

Send en mail til redaktøren, tom.arne@sagavoll.no

Manus til morgensamling

I hvert nummer av *steg* vil en skole presentere en til to morgensamlinger. I dette nummer er det Høgtun Folkehøgskole ved lærer **Idar Remmereit** som gir oss sitt manus.

Då eg starta som lærar på Høgtun for ein del år sidan, var det å ha morgonsamling det eg grudde meg mest til. Mange av dei andre lærarane her har sagt det samme. Men det har gått bra for alle. Øving og tilstrekkeleg med skryt, gjer ein tryggare etterkvart. På Høgtun har vi kultur for at det er bra å vere forskjellige og gjere ting på litt ulikt vis. Så sjølv om vi prøver å ha fokus på evangeliet og kristne verdiar, så er morgonsamlingane her svært ulike både i form og innhald. Men vi oppmuntrar til at innhaldet skal vere personleg, for då treff det best. Vi har også kultur for at det er eit pluss å lage litt god stemning; å gjerne dumme seg litt ut – eller «henge ut» ein kollega på vennskapeleg vis. Takhøgda er stor.

Sjølv bruker eg ubevisst følgande hugseliste:

1. Du treng ikkje å finne opp kruttet. (Det er ingen skam å stjele idear og poeng frå andre.)
2. Ver poengtert. (Heller kort og konsist – enn langt og utflytande)
3. Sant, og bra nok. (Ver personleg og ærleg, og ha tru på at det du formidlar er viktig og bra nok.)
4. Ved bruk av bibelvers – skriv det opp på tavla/prosjektor (helst i engelsk språkdrakt då vi som regel har ein del elevar som ikkje har norsk som morsmål).
5. Prøv å finne ein åpningsreplikk som skaper interesse.

Nummer 17.

Eg har aldri vore ein inar. Sjeldan har eg vore på pallen i det heile. På fotballaget brukte eg drakt nummer 17. På volleyballaget sat eg på reservebenken, og vart som regel først bytta inn då laget mitt hadde matchball. Eg var aldri best på 60 meter eller stille lengde.

På skulen var eg heilt gjennomsnittleg. Aldri ein seksar på ei einaste prøve. Ikkje var eg spesielt ettertrakta av jentene heller. Det skuldast nok fregnene, trudde eg.

Likevel var ikkje livet begredeleg. For det var slik vi var og hadde det, dei aller fleste av oss. Eg var ung på åttitallet, då verda framleis var lita og trygg. Vi tygde bugg, åt popcorn, drakk brus og såg på NRK. Og livet var heilt OK, også for ein usikker ung gut med fregner og drakt nummer 17.

Det blir sagt at det er verre å vere ung i dag. Det er ikkje lenger nok å berre vere alminneleg.

Kravet til sjølvrealisering og perfeksjonisme er større. Det er ikkje lenger nok å tygge bananbugg og blåse tyggisboblør for å vere kul. Ein skal prestere og vere godt likt både på skulen, i venneflokken, på idrettsbana, i heimen og på nettet. Og ein har fleire å samanlikne seg med: Suksessfulle bloggarar og andre nettkontaktar. Og alltid er det ein eller annan som er betre enn oss.

Mykje betre. Flinkare, penare, sprekare, snillare, kulare, meir kreativ og meir populær. Og vi kan gå i fella og bli ramma av såkalla «samanlikningsfortvilning». På engelsk heiter fenomenet «compare and despair».

Ein kan sjølvstøtt bli motivert og inspirert av å sjå og lese om dei som er betre enn oss. Men vi kan også risikere å bli nedstemte, motlause, skamfulle og i verste fall deprimererte.

Det er lett å seie at ein ikkje skal samanlikne seg med andre. Men vi gjer det likevel. Nokre av oss meir enn andre. Sjølv er eg utstyrt med både konkurranseinstinkt og vinnarvilje, men eg har etterkvart lært meg å akseptere at mange kan vere både dyktigare og ha meir viljestyrke enn meg sjølv. Så det er ingen skam i å vere nummer 17. Å havne på side 2 på resultatlista. I alle fall dersom vi har lagt ned innsats og kjempa bra. Så kan vi også glede oss saman med andre som har lykkast. Nokon for å vere best, nokon for å komme på pallen, nokon for å komme blant topp 10, og atter andre for berre å klare å gjennomføre. Det kan også vere ein god prestasjon.

«Gled dykk med dei glade, og gråt med dei som gråt», skriv Paulus i eit vers i Romarbrevet (12,15). Kanskje kan det brukast som ei oppfordring til oss i dag om å vere litt mindre sjølvfokusererte?

Foto: Dan Gold (Unsplash)

«På skulen var eg heilt gjennomsnittleg. Aldri ein seksar på ei einaste prøve. Ikkje var eg spesielt ettertrakta av jentene heller.»

«The winner takes it all» virkar å vere gjennomgangsmelodien i dagens samfunn. Det er lite spalteplass for hederlege resultat og prestasjonar. Taper du spurten med tre centimeter til vinnaren, blir det omtala som eit nederlag.

Det finnast eit uoffisielt olympisk motto som er omtrent slik: «Det viktigaste er ikkje å vinne, men å delta, slik som det viktig-

aste i livet, ikkje er triumfen, men kampen. Det sentrale er ikkje å vere den beste, men å kjempe bra.»

Så ungdom: Rett ryggen og løft blikket. Og husk at du ikkje er så verst, sjølv om du er nummer 2, 4, 7, 12 eller 44. Men husk, drakt nummer 17 er opptatt. Den er min.

Ha ein fin dag. •

Folkehøgskolelivet sett frå Botn

Av Robert Botn, lærer på Borgund Folkehøgskole

Se. Se, pappa. – en tekst om norske verdier

Mens jeg sitter her ved kjøkkenbordet og skriver første setning til denne teksten, som skal dreie seg rundt norske verdier, oppleves temaet for stort, jeg vil si enormt, og det aner meg at det forekommer like mange meninger om temaet, som antall lesere av denne teksten.

Det er først når jeg kikker bort på datteren min, som sitter ved siden av meg og leker med plastelina, at det slår meg: for hun deler plastelinaen opp i mindre biter med en plastkniv, jobber iherdig; kanskje har hun en plan, kanskje ikke. Ofte blir figurene bare til mens hun arbeider, litt på samme måte som denne teksten jeg nå prøver å få ned på papiret, altså. *Og dessuten*, tenker jeg, *er ikke jeg norsk, kanskje? Har ikke jeg et sett med verdier?*

Vel, la oss så begynne her. Krympe tematikken, dra den inn i det for meg nære og kjente.

– Jeg veit ikke hva jeg skal lage, utbryter datteren min frustrert, etter et par minutters konsentrert arbeid. Likevel fortsetter hun; tunga halvveis ute av munnen, blikket fokusert.

Hun skjærer av enda en leiv med parfymert, farget deig, trykker den flat med fingertuppene, ruller en ny klump mot bordplaten og

sitter snart igjen med en liten, blå kule. Jeg ser opp et par minutter senere, og nå har hun satt delene sammen, utformet en liten skapning av noe slag, med store, blå tallerken-øyne.

Sakte men sikkert trykker hun så figuren flat med ett av de små plastikklokkene som ligger strødd utover bordet foran henne, napper av tallerken-øynene, og så spør hun: – Pappa, skal vi snart ...

– Skal vi snart hva? mumler jeg, fraværende.

– Skal vi snart reise på tur?

– Ja, pappa skal bare skrive litt til.

– Hva skal du skrive?

– Hm?

– Skal du skrive hva du heter?

Jeg ler. – Nei, det er en tekst til et blad.

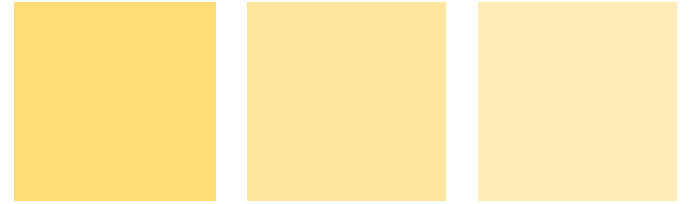
– Pappa?

– Ja?

– Se. Se, pappa.

Hun holder stolt frem en klump med plastelina. Men jeg er fortsatt fraværende, oppslukt i teksten jeg skal produsere, og hun lempet den udefinerbare tingesten opp på bordet.

Hun er rastløs, vil ut. Og jeg burde hatt dårlig samvittighet for at jeg ikke er mer tilstede, ikke responderer ordentlig. Men det har jeg

«Et individ med verdier som fremmer toleransen, respekten, vennligheten, ærligheten, motet og nysgjerrigheten, og gir de norske verdiene en dytt i riktig retning.»

ikke, og det er en god grunn til det: mens hun verker og maser og vil ut, skriver jeg bevisst videre, som en del av temautforskningen. Kall det gjerne et slags tekstlig eksperiment, et eksperiment som jeg ikke aner om ville lede noe sted. Men her er vi, om lag midtveis i teksten, og jeg tror at jeg er på vei mot et solid sluttpoeng.

For de norske verdiene, de er våre verdier. Dine. Mine. Verdiene til naboene våre, kollegene og sjefene våre, og ikke minst landets politikere. Hvis det er slik, at alle disse verdiene samlet sett utgjør det nordmenn setter høyest, anser som viktigst, verner om; altså de norske verdiene, hvor stort er ikke da ansvaret hver enkelt av oss har i møte med våre medmennesker? Hvilket ansvar har ikke jeg da i møte med datteren min, som akkurat nå tusler frem og tilbake mellom plastelinaen og meg. Lener seg mot meg, stønner, rusler tilbake til sin side av bordet, setter til å dytte plastelinaen tilbake opp i boksene.

– Pappa, kan du hjelpe meg med å rydde? Pappa, jeg kan ikke rydde selv, sier hun mens jeg fortsatt taster som besatt.

Og veit du hva, jeg må rett og slett bare ta en kort pause nå. Hjelpe henne med ryddingen. Straks tilbake.

Sånn. Plastelinaen er ryddet, og jeg setter meg igjen ned for å skrive, mens datteren min strener hvileløst frem og tilbake over stuegulvet. Hun ble satt til å leke med plastelina fordi pappa måtte bli ferdig med teksten om norske verdier, før vi kunne gå ut på tur. Nå går hun alene opp i andre etasje av samme grunn. Jeg hører at hun går inn på badet, at hun skrur på vannet i springen, at hun har et prosjekt på gang. Hun er stille, jobber med andre ord konsentrert.

I likhet med måten datteren min arbeidet med plastelinaen på, måten jeg selv arbeider med denne teksten på, er de norske verdiene noe som er i konstant utvikling; samfunnet utvikler seg i retning av noe vi ikke ennå kjenner sluttresultatet av. For hvem kjenner vel effekten av egne ord og handlinger fullt ut, før tida har fått sitt å si i saken?

Som folkehøgskolelærer blir jeg konstant utfordret på hva jeg står for. For enten jeg vil det eller ei, er jeg en læringsmodell for elevene mine, og jeg er derfor nødt til å være bevisst på dette. De ser på livet mitt, mine prioriteringer, både gode og dårlige, og de tar i forskjellig grad etter min atferd, speiler den; enkelte helt bevisst, andre uten at de engang vet det.

Folkehøgskolen er en arena for danning, for prosessorientert læring, hvor man hiver om lag hundre elever sammen i ei herlig gryte, hver enkelt med sitt sett med verdier, sine erfaringer med voksenpersoner som så dem eller ikke så dem, lærte dem sunne verdier eller kanskje også det motsatte. Og når vi tar imot et nytt kull, har vi en klar formening om hvordan vi ønsker at «produktet» som kommer ut på andre siden (les: på slutten av året) skal se ut. Hva vi ønsker skal være felles konsensus i gjengen om hvordan man oppfører seg mot hverandre; med toleranse og respekt, med vennlighet og ærlighet, med mot og nysgjerrighet.

Vi skal endelig ut og leke sammen, datteren min og jeg. Kanskje skal jeg hoppe på trampoline sammen med henne, gi henne fart på huska, trene på syklinga, kanskje plukke blomster i veikanten eller leite etter mark i blomsterbedet. Akkurat hva vi ender opp med å gjøre sammen, spiller ikke så stor rolle. Det som er viktig, er at vi er sammen og at hun får oppleve mestring, at jeg ser henne og gir henne opplevelsen av at jeg virkelig verdsetter det å tilbringe tid sammen med akkurat henne. Blant annet slik tror jeg at hun kan utrustes til å bli en trygg deltaker i samfunnet. Et individ med et sett med verdier som fremmer toleransen, respekten, vennligheten, ærligheten, motet og nysgjerrigheten, som også folkehøgskolen kjemper for, og som gir samfunnsverdiene – de norske verdiene – en dytt i riktig retning. •

Trøbbel

Av Ulf Vege,
tidligere lærer på Sagavoll Folkehøgskole

Det var en av disse glitrende mai-dagene. Blåveisen var ferdig, men hvitveisen sto og lyste innimellom langs stien. Min vandring gikk etter hvert over en liten furuås som vi har så uendelig mange av i landet vårt. Plutselig står en stor fugl noen meter foran meg. En tiur i fullt spill! Noe er galt – for det første er det midt på dagen, for det andre burde fuglen ha flyktet. Jeg står overfor en spillgal tiur. Den er «syk på hypofysen» – hormonforstyrret – er i ferd med å gå i frø. Et av vårens vakreste eventyr er i ferd med å bli en tragedie for et individ.

Gudstjeneste i naturen. Ikke få mennesker opplever en gudstjeneste i naturen. De kommer nærmere Gud. Gud blir stor og vakker. Ja visst er det sånn. Skjønnheten lyser imot en på en slik vårdag, både i det store og i det ørsmå.

Men likevel: her er det livets fortvilede dobbelthet, paradokset, igjen dukker opp. Gleden – fortvilelsen.

Smertefullt vakkert. «Gud så på det han hadde gjort og det var svært godt». Mennesket var ennå ikke skapt og hadde ennå ikke gjort opprør. Er det så «vår skyld»?

«Jo mer våkne vi er, jo tydeligere blir de mørke avgrunnene, så vel som de lyse høydepunktene.»

Mange sider ved naturen er nesten smertefullt vakkert. Det er så flott at en kunne grine. Likevel: Her blir vakker måltrostsang revet i stykker av en hauk. En spissmus knasker i seg en bille.

På bjørkekvisten over stryker en rød skogsmaur varsomt en bladlus med forbeina. Den er ute etter plantesaften lusa har suget av treet. Bladlusa finner seg i det. Kanskje hun nyter kjærtagnet? Mauren vil til gjengjeld beskytte lusene mot fiender som marihø-nene. Nådeløs slakting – vakkert samarbeid.

Paradokset for troen. En gang på 70-tallet satt en gruppe studenter ved kveldsbålet. Vi hadde bak oss en spennende dag med masse ferskvannsökologi. Nå skulle vi spise og sludre. Et par av oss var troende og da kommer biologer lett inn på trosspørsmål. Veilederen vår kunne ikke skjønne at en skapende Gud kunne la en hel dyregruppe

(dinosaurene) utradere bare sånn uten videre. Den gang var det skikkelig trøbbel for skaperverket. Det var i hvert fall ikke menneskets feil. Paradokset står der om mulig ennå sterkere. Gud ble umulig for biologen.

Mørke og lys. Denne dobbelheten i naturen finner vi igjen i vår – skal vi si – eksistensielle hverdag. Jo mer våkne vi er, jo tydeligere blir de mørke avgrunnene, så vel som de lyse høydepunktene.

Det går an å flykte fra denne smerten og ut i naturen. Den oppmerksomme vandrer blir snart minnet om at det ikke går an å flykte fra livet, og det er verken fornuftig eller rett.

Delta! Du og jeg kan gjøre smerten litt mindre og mørket ikke fullt så forferdelig. Livet kan bli litt bedre for et med-menneske. •

Rauma Ungdomsskule under krigen

Evakuert

Av Odd Haddal, tidl. Pedagogisk konsulent i NKF

Internat og skomakerverksted. I år fyller Molde folkehøgskole 100 år, og blant de største prøvelsene i skolens historie har vært den tyske okkupasjonen 1940-45. Rauma Ungdomsskule, som skolen da het, ble rekvirert som internat for tyske soldater allerede i mai 1940. «Sløydsalen vart teken til skomakarverkstad. Soldatlivet har alltid slite hardt på skotyet,» forteller daværende skolestyrer Peder Vagle i en artikkel i *Ungdomsskulen* fra 1962. Soldatene ble på skolen helt til krigen tok slutt.

Kleive. Skolestyrer Vagle arbeidet likevel utrettelig med å få skolen i gang i andre lokaler, og høsten 1940 kunne skolen flytte til Kleive, tre mil øst for Molde. De leide seg inn i bedehuset og i privatboliger for å få undervisnings- og samlingsrom, mens de fleste elevene ble innkvartert hjemme hos folk rundt om i bygda. Når elevene bodde så spredt, var det ikke alltid enkelt å få samling på fritiden, men skolen holdt fast på både møtesamvær og elevkvelder. «I mange høve var det lettare å få samling om denne sida ved arbeidet i ei krigstid fordi det var vanskelig og tungvint å reise,» forteller festskriftet til Raumas 75-årsjubileum. «Både festleg og interessant var det når ein lærar uventa stakk innom på tilsynsrunnen. Det gav høve til mang ein rik samtale mellom lærar og elev.»

«Dei fem okkupasjonsåra var harde år også for den kristelege ungdomsskulen,» forteller NKF-historiker Vidar Bergset. «Alle hadde vanskar med maten, med økonomien, med det stadige presset og direktiva frå dei styrande som ville leie utviklinga i nazistisk lei.» 25 av skolene ble rekvirert av «vernemakta» eller «hirden» for kortere eller lengre tid, andre ble til sykehus eller aldershjem.

Å skaffe mat til over et halvt hundre ungdommer i en krigstid med streng rasjonering var ikke liketil, men det gikk utrolig godt, forteller festskriftet. De to første årene hadde elevene full kost på skolen, men etter hvert strakk rasjonene ikke til, og elevene fikk bare middag. Tørrmaten holdt de selv. Vagle mintes med takknemlighet gårdbrukerne som stilte opp for skolen, blant annet med godt slakt «så gutar og gjenter fekk høve til å eta seg mette på gode kjøtkaker som alltid har vore ungdomar sin livrett. Det var godlåt og smil i flokken når ein slik kjøtmiddag vart servert. I slike tider lærer ein å takke for det som til andre tider er sjølvfylgjeleg og naturleg.»

Lyden frå London. Oppholdet på Kleive hadde også andre sider, kan Vagle røpe. I et rom i Banken, huset hvor Vagle selv hadde kontor, lå radioapparatene som tyskerne beslagla i 1941. «Når kvelden kom,» beretter han, «tok me ut eit av dei beste gjennom eit vindaug på baksida – og lærar Kosberg rigga det opp i Banken, og me hadde den gleden å lyda på London. Etterpå bar me det tilbake att til neste kveld.»

Urolige hendelser. Skolestyrer Vagle og hans familie ble boende på tunet der tyskerne

hadde rekvirert flere rom også i styrerboligen. I artikkelen forteller han om flere episoder som sitter i minnet. En av dem handler om en av de tyske «heltene» fra den grusomme beleiringen av Leningrad som skulle bo på skolen. «Det må ha blitt noko uordentleg i øverste etasje hos den mannen, for ein kveld tok han ut på gardsplassen eit maskingevær frå sløyden – stilte det på gardsplassen og tok til å fyra vilt.» Vagle ringte ned til noen tyske vakter i nærheten, men de hadde ikke så høy rang som Leningrad-mannen og kunne ikke gjøre noe. Da Vagle ringte til Molde, kom to offiserer, og «no fekk mannen ein overhøveling som vel berre tysk militarisme kan gjeva. Og slik gjekk den natta.»

Det tristeste som hendte var da en norsk jente ble skutt like ovenfor skolen. En tysk soldat ble kjent med henne i Molde, fikk lokket henne med til Rauma, og vakten slapp dem inn. Etter en stund slapp soldaten henne ut gjennom et vindu i første etasje. «Då ho skulle springa oppover, vart ho til tilropa av vaktmannen. Då ho ikkje svara, skaut han, og gjenta seig ned på vegen. Dei bar henne inn på altanen, og det vart sendt bod etter lækjar, men før ho nådde sjukehuset i Molde, hadde ho anda ut. Og slik gjekk den natta.»

Peder Vagle var rektor ved Rauma Ungdomsskule fra 1929 til høsten 1945.

Nedslitt. Da den tyske hærmakten forlot tunet, ble skolefolket møtt av et sorgelig syn. Hovedbygningen var nærmest et skjelett. Gulvene var nedslitt. «Vaskefille hadde visst ikkje vore i bruk på lange tider. Ein såg mest ikkje golvplankane att for berre skit. På mange av roma var det saga hol i veggane. Inventaret var øydelagt og alt utstyret på kjøkenet var forsvunne.» Men skolen startet opp. «I starten måtte elevane ha med seg heimanfra tallerkar, kopp, kniv, skei og gaffel. Tilhøva var nokså primitive, men det gjekk. Krigsåra hadde lært alle å stille ned krava,» står det i festskriftet.

Likevel, forteller Vagle, fikk Rauma Ungdomsskule gleden av å drive skole gjennom alle krigsårene. «Me kom gjennom desse åra med takk til Gud som hadde halde si hand over oss,» sier han til slutt. •

Elevene fikk undervisning på Kleive bedehus skoleåret 1940-41.

Kilder:

Vidar Bergset: «Dei første 70 åra. Frå Noregs Ungdomsskulelærarlag til Noregs Kristelege Folkehøgskulelag.» I *For felles sak, NKFs jubileumsbok 2014*.

Peder Vagle: «Rauma Ungdomsskule under okkupasjonstida.» *Ungdomsskulen*, april 1962. *Rauma Folkehøgskole 75 år. 1917-1992. Festskrift*.

ISSN 2535-3284

Returadresse:
IKF
Postboks 420 Sentrum
0103 Oslo

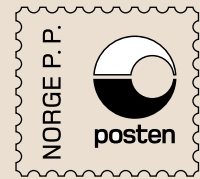
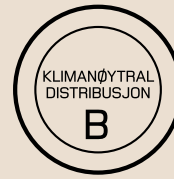

Foto: Per Arne Askeland/naturfoto.net

TEMA FOR NESTE NUMMER: Mat